

LUM.

LUNDS UNIVERSITETS MAGASIN | NR 2 | 2024

När forskning rör upp känslor

Undervisning på engelska ifrågasätts

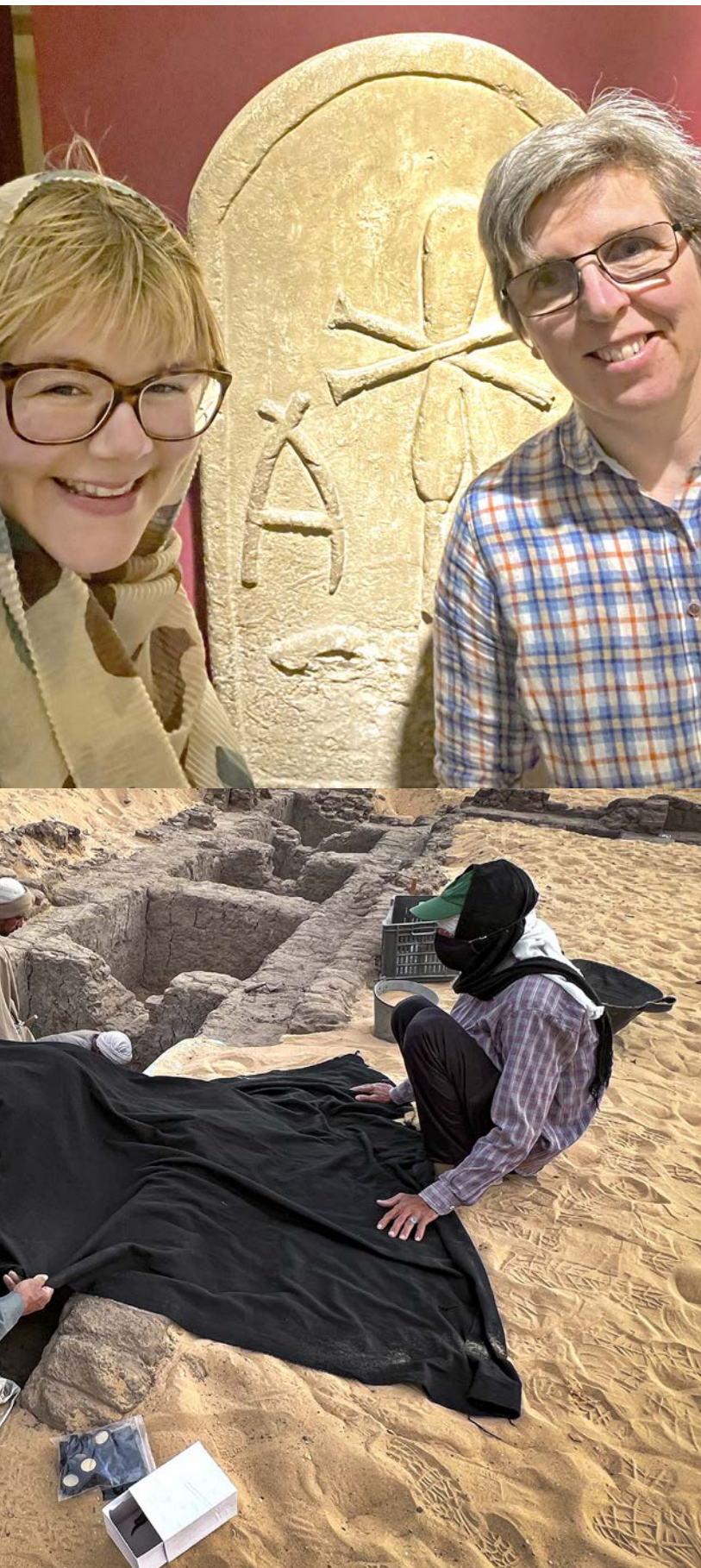
Vi tar tempen på profilmrådena

Fartfylld dag

FRÅN KLINIK TILL UNDERVISNING TILL FORSKNING

Utforskar gåtfull drottninggravkammare

Meret-Neith var kanske den första kvinnliga härskaren i det forntida Egypten och en av de mäktigaste kvinnorna i världen under sin livstid för cirka 5 000 år sedan. Forskaren Amber Hood ingår i ett internationellt forskarlag som undersöker den kungliga graven i öknen utanför Abydos.

Amber Hood är forskare vid Geologiska institutionen. När LUM når henne håller hon på med de sista förberedelserna inför årets fältresa. Provtagningsutrustning ska packas, teknisk apparatur ska kontrolleras och de sista beställningarna levereras. Väl på plats i Egypten är det svårt att få tag på adekvat utrustning.

UNDER ELVA VECKOR ska Amber Hood och hennes kollegor arbeta i stekande sol för att få fram nya ledtrådar kring den gåtfulla drottningen Meret-Neith som levde under den första dynastin i det forna Egypten för cirka 5 000 år sedan, cirka 400 år innan pyramiderna i Giza byggdes.

– Tyvärr finns det få skriftliga källor om Meret-Neith. Och det vi vet kretsar ofta kring kungliga män i hennes närhet. Vi hoppas att vårt arbete ska kasta mer ljus över drottningen i egenskap av sig själv, säger Amber Hood.

Sedan slutet av 1800-talet har den 16,5 gånger 14,3 meter stora gravkammaren grävts ►

ÖVERST VÄNSTER: Meret-Neiths gravkammare i Abydos.

FOTO: E. CHRISTIANA KÖHLER **ÖVERST HÖGER:** Amber Hood och hennes kollega Helena Alexanderson, geologiprofessor och föreståndare för Lunds Luminiscenslaboratorium, besöker Meret-Neiths stele (en rest minnessten) på Egyptiska museet i Kairo. **FOTO:** AMBER HOOD **UNDERST VÄNSTER:** På bilden syns förvaringskärlen som innehåller druvkärnor. Dessa kärl finns i magasinen som omger huvudkammaren. **FOTO:** AMBER HOOD **UNDERST HÖGER:** Nytt material som grävs ut undersöks i ett mobilt luminiscenslabb. **FOTO:** E. CHRISTIANA KÖHLER

Helena Alexanderson och Amber Hood arbetar i fältluminiscenslabbet i Abydos. FOTO: E. CHRISTIANA KÖHLER

► ut vid flera tillfällen. Årets fältarbete fokuserar på de 14 sista kamrarna av totalt 50. Amber Hood ska under den här fältsäsongen fördjupa sig i det långvariga antagandet om att det förekommit människooffer vid Meret-Neiths begravningssceremoni.

AMBER HOODS ROLL i arbetet är att hitta material, exempelvis sediment och keramik, som kan kopplas till Meret-Neith och som lämpar sig för vetenskaplig analys, både i fält och på museer. Amber Hood undersöker proverna med luminiscensanalys – en metod att mäta ljuset som kommer från proverna och på så sätt kunna åldersbestämma dem.

– Material som är framgrävt före 1983 och finns på internationella museer kan jag analysera i vårt luminiscenslabb i Lund. Nytt material, som det vi gräver ut nu, kommer

jag att undersöka på plats i ett mobilt labb, säger Amber Hood.

Genom åren har graven utsatts för upprepade plundringar och kroppen efter Meret-Neith har aldrig hittats. Bland de mest spektakulära fynden som Amber Hood hittills arbetat med är en mängd förvaringskärl i vars botten forskarna hittat mängder av vindruvskärnor.

– Det är en indikation på att Meret-Neith hade en faiblesse för vin, säger Amber Hood och ler.

FÄLTARBETET I EGYPTEN skiljer sig ganska mycket från arbetet i luminiscenslabbet på Geologiska institutionen. Amber Hood minns när hon under sin andra utgrävningsperiod i Abydos möttes av två stora skorpionspindlar på sitt rum när hon kom tillbaka efter ett dagsverke i graven.

– Trots att jag kommer från Australien och är van vid spindlar blev jag lite skrämmd. Och eftersom de är aggressiva kunde jag inte sova i mitt rum den natten. Senare hörde jag att en huskatt ätit en av spindlarna, säger Amber Hood.

JOHAN JOELSSON

OM PROJEKTET

Utgrävningsprojektet i Abydos leds av University of Vienna och German Archaeological Institute Cairo i samarbete med Ministry of Tourism and Antiquities of Egypt och Lunds universitet.

REDAKTION

Jan Olsson
redaktör
046-222 94 79
jan.olsson@kommunikation.lu.se

Minna Wallén-Widung
journalist
046-222 82 01, minna.wallén-widung@kommunikation.lu.se

Petra Francke
journalist och formgivare
046-222 03 16
petra.francke@kommunikation.lu.se

Åsa Hansdotter
journalist medicin
046-222 18 87
asa.hansdotter@med.lu.se

Johan Joelsson
journalist naturvetenskap
046-222 71 86
johan.joelsson@science.lu.se

Louise Larsson
journalist ekonomi
046-222 08 44
louise.larsson@ehl.lu.se

Gisela Lindberg
journalist humaniora och teologi
046-222 72 33
gisela.lindberg@kansliht.lu.se

Ulrika Oredsson
journalist samhällsvetenskap
046-222 70 28
ulrika.oredsson@kommunikation.lu.se

Jessica Sellergren
journalist teknik
046-222 85 10
jessika.sellergren@lth.lu.se

Eva Johannesson
ansvarig utgivare
046-222 14 97
eva.johannesson@kommunikation.lu.se

Adress: LUM, Lunds universitet, Box 117, 221 00 Lund

Internpost: Hs 22

E-post: lum@kommunikation.lu.se

LUM på nätet: medarbetarwebben.lu.se/lum

Annonser: lum@kommunikation.lu.se

Prenumeration på nyhetsbrev: Anställda vid LU får LUM till sin arbetsplats och via digitalt nyhetsbrev. Externa personer som vill prenumerera på nyhetsbrevet kan kontakta jan.olsson@kommunikation.lu.se

Tryck: Exakta Print AB, Malmö.

Nästa LUM: Manusstopp: 6 maj.
Utkommer: 30 maj.

ISSN: 1653-2295

Omslag: Elin Trägårdh. Foto: Åsa Hansdotter

LUM.

LUNDS UNIVERSITETS MAGASIN

Lunds universitets magasin LUM utkom första gången 1968. Det når i dag samtliga anställda. LUM har en upplaga på 8 000 exemplar och utkommer med 6 nummer per år.

smakprov.

6 Krav på medfinansiering stor utmaning

Externa forskningsfinansiärers krav på att institutioner och fakulteter medfinansierar tär på resurserna. Risken är att viktig forskning aldrig blir av.

14 Svenska, engelska eller mitt emellan?

Engelska som undervisningsspråk på grundutbildningen ifrågasätts i en ny bok. Ofta saknas pedagogiska anledningar och kunskapsinhämtningen riskerar att bli sämre.

18 Forskning i hetluften

Forskning kan väcka känslor och reaktioner, ibland starka. Vi har träffat några forskare som har varit med om det. Både positivt och negativt.

26 En dag som rymmer det mesta

Ena minuten studerar hon röntgenbilder för att upptäcka metastaser, nästa handleder hon en student. LUM har följt överläkaren och professorn Elin Trägårdh en dag på jobbet.

32 Profilmråden i väntans tider

Mer än ett och ett halvt år efter starten väntar koordinatörerna för universitetets fem profilmråden på besked från regeringen: blir det några statliga pengar?

LTH:s rektor Annika Olsson, prefekt Magnus Genrup och LTH:s ekonomichef Karolina Isaksson. FOTO: KENNET RUONA, JOHAN PERSSON OCH PRIVAT

Medfinansiering stor utmaning

Risk att innovativa forskningsprojekt aldrig blir av

FORSKNINGSFINANSIERING. Lunds universitets forskare är duktiga på att ansöka om och få externa forskningsanslag. Men många finansiärer kräver att fakulteterna och institutionerna går in och medfinansierar forskningsprojekten, något som börjar bli en stor ekonomisk utmaning för bland annat LTH.

– Visst finns det en gräns som vi inte kan gå över, säger Magnus Genrup, prefekt för Institutionen för energivetenskaper.

Forskare vid LTH drog in 891 miljoner kronor i externa forskningsanslag förra året, vilket motsvarade 63 procent av fakultetens totala budget för forskning. En imponerande summa, men också en utmaning för fakulteten eftersom de flesta finansiärer kräver medfinansiering.

Ofta handlar det om att den externa finansiären inte står för overheadkostnader som lokalhyra och administration. Där behöver institutionerna själva täcka kostnaderna,

berättar Karolina Isaksson, ekonomichef på LTH.

– Det här motiveras ofta med att det är effektivitetsdrivande om finansiären inte bidrar till "för höga" overheadkostnader och att finansiären vill bidra till finansiering av forskning och inte av administration, säger hon.

FÖR 2024 har LTH reserverat drygt 74 miljoner kronor i sin budget för medfinansiering. Förra året låg den summan på 69 miljoner. Höjningen i år beror, enligt Karolina Isaksson, på att bidragen från exempelvis EU har ökat, vilket kräver mer medfinansiering. Det beror också på att forskarna fortsatt är framgångsrika att attrahera externa forskningsmedel.

En annan viktig orsak är att kostnader för till exempel lokaler och lönebikostnader, som inte täcks av alla finansiärer, stadigt går upp. Statsanslaget urholkas eftersom det inte höjs i samma takt som kostnaderna stiger. Dessutom får universitetet en halv procent mindre i anslag från regeringen, vilket i sin tur betyder att det blir mindre pengar att

dela ut till fakulteterna och mindre pengar att använda till medfinansiering.

– Vi planerar också för etablering av verksamhet i Science village, där vi behöver budgetera för de ökade hyreskostnader som kommer med det, säger Annika Olsson, rektor för LTH.

Hon ser en viss risk för att en del innovativa forskningsprojekt aldrig kommer att se dagens ljus till följd av medfinansieringsproblematiken.

– Jag hör från vissa institutioner att de inte klarar mer medfinansiering nu, de har slagit i taket.

I HÖSTAS beviljades LTH medel för fyra nya kompetenscentrum. De är viktiga för att LTH ska kunna ligga i framkant när det gäller forskning och samverkan. De ger universitetet gott renommé och möjliggör rekrytering av framstående forskare. Samtidigt gräver de djupa hål i plånboken eftersom fakulteten har förbundit sig att bidra med en miljon per år och centrum i flera år framöver.

Två av fakultetens kompetenscentrum

koordineras från Institutionen för energivetenskaper, där Magnus Genrup är prefekt. Han uppskattar att mellan 65 och 70 procent av institutionens forskning är externfinansierad. Han ser stora problem med de existerande finansieringsmodellerna, där institutionen bland annat måste täcka cirka 17 procent av overheadkostnaderna vid EU-finansierade projekt.

– Vi har inte nått gränsen för vad vi klarar av, men vi närmar oss. Än så länge har vi kontroll över kostnaderna, men visst finns det en gräns vi inte kan gå över, säger han.

ENLIGT MAGNUS GENRUP är den så kallade triple helix-modellen, som kompetenscentrumen finansieras enligt, ett bidragande problem. Enligt modellen täcks bara en tredjedel av kostnaderna av externa medel och en tredjedel av industrin, men i slutänden hamnar en stor ekonomisk börda på institutionen. Det är en ologisk lösning, enligt Magnus Genrup.

– Varför ska vi betala för vår egen forskning? Jag har väldigt svårt att förstå den bevekelsegrunden, säger han.

Han anser att fullfinansiering, alltså att de externa medlen täcker samtliga kostnader, är den enda lösningen. Att hamna i en situation där han behöver säga nej till sina medarbetare som vill ansöka om medel vill han undvika.

– Att få in projekt genererar ju också

pengar till institutionen. Ska jag som prefekt då säga nej till ansökningar? Än så länge har jag inte gjort det av den anledningen att vi aldrig kan veta exakt vilka ansökningar som beviljas.

ATT SLÅ AV PÅ TAKTEN när det gäller ansökningar tycker inte heller rektor Annika Olsson är rätt väg att gå.

– Vi ska inte sluta ansöka om pengar. Det här är strategiska satsningar som vi måste göra.

I stället borde andelen basanslag höjas i samma takt som fakulteternas kostnader ökar, menar hon. Att LTH själva behöver dra in över 60 procent av sina forskningsmedel tycker hon har passerat gränsen för vad som är rimligt.

– Om vi som fakultet hade stått för kanske 50 procent av finansieringen, då hade det varit betydligt mer rimligt. Att forskare själva måste dra in pengar för att överleva på sitt jobb skapar en stor otrygghet. Vi vill att alla anställda ska ha likvärdiga förutsättningar att både forska och undervisa, säger hon.

– Vi har skruvat så mycket vi kan på de små medel vi har. Om medfinansieringsbehovet ökar ännu mer blir det en utmaning. Tidigare har vi kunnat ta av vårt myndighetskapital, men nu börjar de reserverna bli mindre. Det är ett bekymmer framåt.

MINNA WALLÉN-WIDUNG

LU vill förlänga rekordkort mandatperiod

STYRNING. Den 30 september är sista dagen för den nuvarande universitetsstyrelsens rekordkorta mandatperiod. Universitetet vill att perioden förlängs med sju månader till den 30 april nästa år.

På så vis skulle en ny styrelse hinna sätta sig in i verksamheten innan budgetproposition och lärosätets resursfördelning för kommande år presenteras.

Regeringen förkortade mandattiden för universitetsstyrelsernas ledamöter från tre år till 17 månader inför tillträdet i maj i fjol. Anledningen påstods vara det försämrade världsläget och att regeringen ville försäkra sig om säkerhetskompetens i styrelserna.

Enligt en utredning som gjorts finns betydande brister i hanteringen av säkerhetsfrågor vid samtliga universitet och högskolor. Därför vill regeringen att den allmänna kompetensen i säkerhetsfrågor bland ledamöterna höjs. Något som LU är positivt till.

Magnus Christiansson, universitetslektor vid Försvarshögskolan och extern ledamot i Universitetsstyrelsen i Lund, tror emellertid att förslaget inte förändrar särskilt mycket.

– Regeringen är inte intresserad av experter i styrelserna, så frågan är vad man faktiskt åstadkommer med det här. Det regeringen vill uppnå motiverar inte att mandattiden kortades till 17 månader, säger han.

Förslag på nya styrelseledamöter ska enligt regeringens promemoria ha kommit in senast den 14 juni.

JAN OLSSON

Andel extern finansiering av FO-intäkter vid LU 2023

Fakultet/motsv.	Totala intäkter FO 2023 (mkr)	Andel extern finansiering av totala intäkter FO (%)
MAX IV	834	90 %
LTH	1 414	63 %
Med fak	2 612	58 %
Nat fak	1 114	50 %
Sam fak	383	47 %
EHL	197	46 %
HT	492	38 %
Jur fak	82	37 %
Konst fak	58	5 %
Totalt LU	7 356	61 %

Anna-Karin Wihlborg, Rickard Eksten och John Phillips på Forskningservice hjälper forskare att söka EU-anslag.

LU femte bäst i Europa på att ta hem EU-medel

FORSKNINGSFINANSIERING. Det har gått synnerligen bra för Lunds universitets forskare när det gäller att kamma hem utlysningar inom Horisont Europa, EU:s ramprogram för forskning och innovation. En viktig orsak till framgångarna är den stöd-funktion som finns på universitetet och som hjälper forskarna att göra rätt vid ansökningarna.

Bäst i Sverige och femte bäst i hela Europa. Det blev betyget för Lunds universitet när sammanställningen över vilka lärosäten som dragit in mest pengar och flest kontrakt inom Horisont Europa under 2023 var klar. Sett till pengar drog universitetet in drygt 63,4 miljoner euro.

– Horisont Europa är Lunds universitets näst största externa finansiär och otroligt

viktig för vår verksamhet, säger Rickard Eksten, forskningshandläggare vid avdelningen Forskningservice.

Tillsammans med kollegorna Anna-Karin Wihlborg och John Phillips guidar han de forskare som är intresserade av att söka anslag från EU.

– Till oss kan forskarna komma och prata om sina idéer och så hjälper vi dem att hitta rätt. Vi fungerar som bollplank genom hela ansökningsprocessen, säger Anna-Karin Wihlborg.

NÄR LUM BER DEM att analysera varför just 2023 blev ett så framgångsrikt år för Lunds universitet, lyfter de fram flera orsaker som de tror har bidragit. Den viktigaste är helt enkelt att Lunds universitet har så duktiga forskare, konstaterar John Phillips. Och ramprogrammet passar dem.

– Inom Horisont Europa finns välkända finansieringsmöjligheter som våra forskare känner till och inte är rädda att söka. Det är väl anpassat för våra forskare som har en internationell karaktär, säger han.

Dessutom spelar de stödprogram som finns vid universitetet en viktig roll. Hos Forskningservice kan man som forskare få hjälp med att söka finansiering inte bara från EU, utan också från svenska finansiärer som Wallenbergstiftelserna och amerikanska federala finansiärer.

– Stödstrukturen är välkänd ute på fakulteterna. Många forskare blir beviljade medel och de kan i sin tur dela med sig av sina erfarenheter till yngre kollegor. På det sättet finns här många bra förebilder, säger John Phillips.

ATT BÅDE SCHWEIZ och Storbritannien haft begränsningar i att erhålla medel från Horisont Europa under den pågående sju-årsperioden är en annan anledning, eftersom det innebär minskad konkurrens. Från och med 2024 associeras Storbritannien till programmet igen, vilket kan komma att påverka Lunds universitets chanser att få anslag.

– Men man ska komma ihåg att Storbritannien då också går in med pengar för att få vara med, så det blir en större kaka att dela på. Därför ser vi det som en möjlighet snarare än ett hot att de kommer tillbaka, säger Rickard Eksten.

EXTRA GLÄDJANDE tycker de tre forskningshandläggarna att det är att forskningsprojekt från de flesta discipliner finns bland de som beviljats medel. En tredjedel av de forskare som beviljats anslag i Horisont Europa fick det för första gången. Bland annat fick Juridiska fakulteten sitt första ERC Starting Grant förra året och Forskningsinstitutet för psykologiskt försvar i Helsingborg fick sitt första koordinerade samarbetsprojekt.

– Det är en medveten strategi att ha ett bredare deltagande från olika discipliner. Det är glädjande att vi ser fler ansökningar och högre beviljandegrad över hela ramprogrammet, säger John Phillips.

HORISONT EUROPA

- Horisont Europa är EU:s ramprogram för forskning och innovation. Totalt ska 95,5 miljarder euro delas ut under sju år (2021–2027).
- Ramprogrammet är uppbyggt kring tre pelare – vetenskaplig spetskompetens, globala utmaningar och europeisk industriell konkurrenskraft samt innovation.
- Här ingår anslag från bland annat European Research Council (ERC) och Marie Skłodowska-Curie Actions till doktorander och post-docs.
- 2023 beviljades LU 63,4 miljoner euro i anslag från EU. 78 ansökningar beviljades. 57 av dem är samarbetsprojekt, varav sju leds från Lund.
- Totalt har Lunds universitet i dagsläget beviljats 161 projekt sedan 2021. 68 av dem koordineras från Lund och det totala bidraget är hittills 111 miljoner euro.

Mer information om Horisont Europa och stödverksamheten finns på Medarbetarwebben.

Han poängterar att ett anslag från EU i förlängningen har fler vinster än de rent ekonomiska; det ger också forskaren en möjlighet att synas och lyfta både sitt forskningsfält och sitt universitet i internationella forskningssammanhang. Eftersom många av anslagen går till samarbetsprojekt där flera lärosäten är involverade, ger det också en möjlighet till värdefullt nätverkande.

TEXT & FOTO: MINNA WALLÉN-WIDUNG

UB återlämnar handskrift efter detektivarbete

En fransk medeltida handskrift i Universitetsbibliotekets samling ska återlämnas till Berlin. Det föreslår UB efter att ha mottagit en närmast unik förfrågan.

– Såvitt jag vet har vi inte haft något sådant fall här på UB tidigare och det är överhuvudtaget ovanligt för svenska bibliotek, men vanligare i utlandet. Museer har mer erfarenhet av restitutionsärenden.

Det säger Per Stobaeus, bibliotekarie vid Universitetsbiblioteket och docent i historia, som de senaste åren har varit med och utrett den medeltida bokens öde.

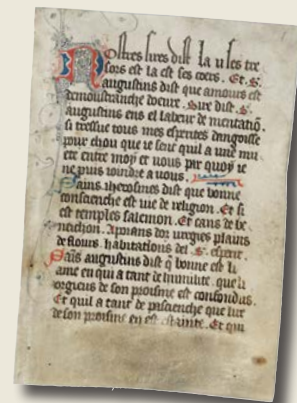
Det var 2016 som Staatsbibliothek zu Berlin hörde av sig till kollegorna vid UB. I sin förfrågan bad de att boken, som i Universitetsbibliotekets handlingar kallas Medeltidshandskrift 53 eller MH 53, skulle återlämnas.

Boken, som är en teologisk skrift från 1300-talet, bedöms ha försvunnit från Tyskland under andra världskriget. Den tros ha ingått i en samling som, i likhet med många andra handskrifter och böcker, under krigsåren förvarades i tillfälliga arkivlokaler. Vissa böcker kom aldrig tillbaka till Berlin efter krigsslutet och MH 53 är troligen en sådan.

FÖRFRÅGAN gjorde inledningsvis Per Stobaeus och hans dåvarande chef Eva Nylander villrådiga.

– Vi var mycket osäkra. Vad var praxis? Finns det något regelverk som talar om vad vi ska göra? Vad är rätt i det här fallet?

En utredning av anskaffningen av boken, dess proveniens och betydelse för universitetets forskning drog i gång. Enligt den står det klart att handskriften

Medeltidshandskrift 53. FOTO: UB

hamnade i Lund och i universitetets ägo år 1965, då den köptes av boksamlaren och affärsmannen Torsten Jungner i Växjö. Han hade i sin tur sannolikt köpt den i Polen.

UB skriver i sin utredning att universitetet köpt in boken i god tro, men konstaterar också att den inte i någon större utsträckning har använts i forsknings- eller utbildningsverksamheten. Att det skulle finnas ett behov i framtiden är inte heller särskilt troligt.

PER STOBÆUS BERÄTTAR att man i utredningen har rådgjort med bland annat universitetets jurist, med Riksantikvarieämbetet och med Kristian Jensen som under många år var chef över samlingarna på British Library. Nu har man kommit fram till att boken borde återlämnas till Staatsbibliothek zu Berlin, och i ett beslut undertecknat av rektor föreslås detta för regeringen.

– Till slut kom vi fram till detta, men det är ju formellt regeringen som avgör frågan, och vi vet inte när det sker, säger Per Stobaeus.

MINNA WALLÉN-WIDUNG

De tar konsten till hjälp för att undersöka existentiella hot

TVÄRVETENSKAP. En avgjutning i lera av ett inneröra. En livmoder av grönt garn. En "oroslåda" som kan hjälpa till att kontrollera jobbiga tankar.

Det är några av alstren som en grupp forskare knutna till Pufendorfinstitutet har skapat under en workshop på Skissernas Museum.

Varje torsdag sedan september förra året har de träffats, forskarna som ingår i det tvärvetenskapliga temat "Ständiga existentiella hot" vid Pufendorfinstitutet. Den här eftermiddagen har de bokat in en workshop i verkstaden på Skissernas Museum. Målet är att bryta sig loss från den vanliga akademiska rutinen med att skriva och diskutera för att tänka kreativt. En av uppgifterna för dagen är att föreställa sig en offentlig plats och skapa en modell av ett rum som kan hjälpa människor som ställs inför ett hot.

PSYKOLOGIFORSKARE Ingela Steij Stålbrand har tillsammans med sin grupp skapat en livmoder av grönt garn som hon föreställer sig ska placeras på ett torg.

– Man ska känna sig trygg och därför är det en varm, fluffig miljö här, säger hon.

Juliet Jacobsen och Mattias Tranberg, som båda forskar inom palliativ vård, har skapat en så kallad oroslåda. Juliet Jacobsen berättar att hon använder liknande lådor med sina patienter. Man tänker sig att i lådan finns jobbiga ämnen, som döden.

– När man vill prata om de här svåra sakerna öppnar man lådan. Om det blir jobbigt och överväldigande kan man stänga lådan igen. Känslorna försvinner inte, men det är ett sätt att hantera och organisera dem, säger hon.

Under arbetet med temat på Pufendorf har forskarna dels fått samarbeta med

Jonas Böttner från konstnärduon Hillside Projects deltar i workshoppen på Skissernas museum tillsammans med forskarna Juliet Jacobsen och Mattias Tranberg. Under åtta månader träffas forskarna i temat "Ständiga existentiella hot" en dag i veckan på Pufendorfinstitutet för att möjliggöra nya tvärvetenskapliga samarbeten och att lägga grund för framtida forskning.

kollegor från olika discipliner, dels låta tankar och kreativa processer ta större plats än vad forskarlivet annars tillåter.

– Till vardags har min forskning ett tydligt mål. Det här är en friare form som ger större utrymme för oväntade saker att hända, säger Mattias Tranberg.

Han tycker att det engelska begreppet serendipity, som innebär att man i arbetet med en viss sak plötsligt kan göra en lyckosam upptäckt av något helt annat, passar bra för att beskriva tiden på Pufendorf.

– Det är både frustrerande och stimulerande att inte veta exakt vart vi ska. Alla i

gruppen har starka viljor så det blir en del friktion, men det är också då det blir intressant.

– Som forskare har du en viss tid på dig och sedan ska du visa upp resultat. Så är det inte här. Att få tänka fritt en gång i veckan är kreativt och ger en känsla av att vara en "scholar" på riktigt, säger Ingela Steij Stålbrand om tiden vid Pufendorfinstitutet.

Gruppen kommer att presentera sitt arbete vid ett offentligt evenemang den 24 maj på Pufendorfinstitutet.

**TEXT & FOTO:
MINNA WALLÉN-WIDUNG**

Gästabudet består av kritikerna Rebecka Kärde (Dagens Nyheter), Mikaela Blomqvist (Göteborgs-Posten), Lyra Ekström Lindbäck (Svenska Dagbladet) och Victor Malm (Expressen).

på väg att försvagas. Mediehusen lägger ner kulturredaktioner och på åtskilliga kultursidor får allt fler allmänjournalister de litteraturkritiska uppdragen. Det här priset lyfter den diskussionen.

Är det roligast att hylla eller säga?

– Det roligaste är förstås att få bidra till att djupt meningsfulla, välskrivna, inspirerande böcker får vind i seglen på sin färd ut i offentligheten, det är ett stort nöje.

Har du själv blivit sågad?

– Visst har jag det. Det är härligt, så ska det vara. Jag håller just nu på med en bok om Gunnar Ekelöf. Naturligtvis räknar jag med att en och annan som ogillar min recension av Högströms bok vill ge igen. Men det bryr jag mig inte om, det ingår. Som intellektuell måste man vara beredd på mothugg.

Så det kan finnas inslag av hämnd och småsinthet?

– Jag vill hellre säga att litteraturkritik och humaniora allmänt är en scen där olika uppfattningar möts och bryts. Här finns väldigt olika ideal och perspektiv – och så ska det vara, de måste få konfronteras.

När är litteraturkritik som bäst?

– Den måste vara seriös och självständig. Kritikern får inte vara konflikträd eller opportunistisk och absolut inte undfallande, utan vara redo och kapabel att ta sitt ansvar.

Är litteraturkritik konstruktiv?

– Den bör åtminstone vara det. Även en sågning. Som kritiker ska man klagöra bokens kvalitet och egenart och upplysa om vad boken försöker åstadkomma – med andra ord hur väl den lyckas i sina ambitioner. Uppdraget som kritiker har man från läsarna, och det måste tas på fullt allvar.

JAN OLSSON

Han skrev förra årets bästa sågning

LITTERATURKRITIK. Anders Mortensen, universitetslektor vid Språk- och litteraturcentrum, har tilldelats det nyinstiftade priset Årets sågning för sin recension i tidskriften Respons av författaren Jesper Högströms Gunnar Ekelöf-biografi "Minnet och rädslan".

Hur känns det?

– Jag är glad. Aldrig har så många hört av sig efter en recension. Inte ens i närheten, och då har jag recenserat sedan 80-talet. Jag har fått flera hundra långa mejl och haranger på sms, Messenger och Facebook. Med få undantag är de lättade över att biografien blivit seriöst granskad.

– Lika glad som jag är över att ha fått priset, lika nöjd är jag över att priset har instiftats, för det skapar diskussion kring litteraturkritikens ställning och uppdrag.

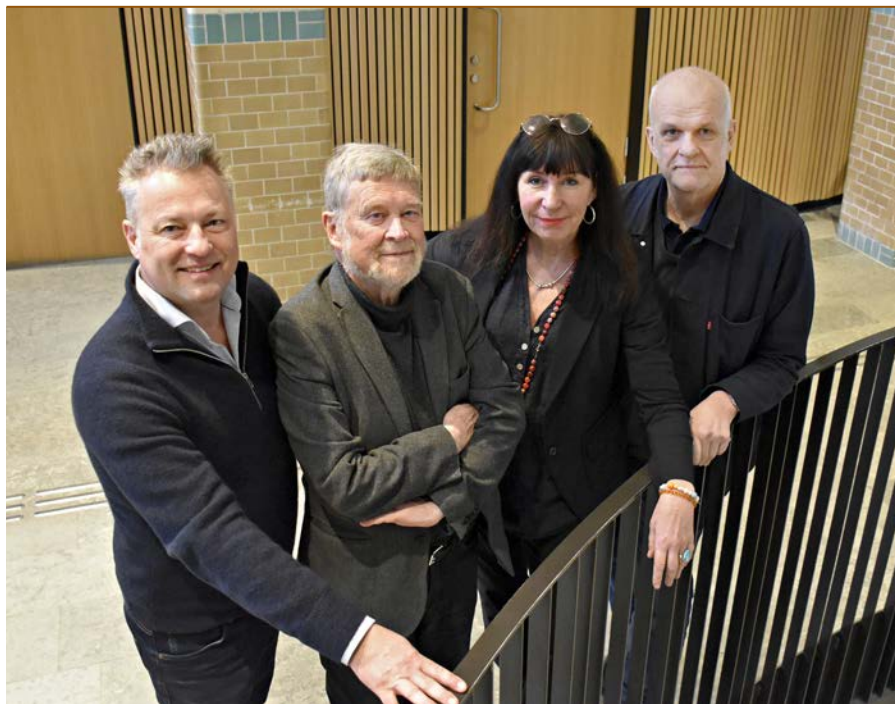
Utveckla det!

– Kulturens ställning generellt i samhället är

Anders Mortensens recension finns på tidskriftenrespons.se. I tidskriften Respons granskar sakkunniga skribenter den svenska bokutgivningen inom humaniora och samhällsvetenskap. Den 29 maj kommer företrädare för tidskriften till Lunds universitet.

FOTO: HÅKAN RÖJDER

Stolta kollegor: Marcus Knutagård, Hans Swärd, Cecilia Heule och Arne Kristiansen.

FOTO: SANDRA JEPSSON

Efter åratal av lobbying från LU-forskare

Äntligen gehör för Bostad först-modellen

SOCIALT ARBETE. Efter femton år och hundratals möten, konferenser, debattinlägg, intervjuer och resor till Stockholm så hände det – regeringen antog Bostad först-modellen som nationell strategi för att få bukt med hemlösheten.

– Vi är jättestolta. Vi har precis blivit färdiga med en kunskapsguide som Socialstyrelsen ska förmedla till landets socialsekreterare, säger Marcus Knutagård när LUM möter honom och kollegorna Cecilia Heule, Hans Swärd och Arne Kristiansen i Socialhögskolans foajé.

År 2009 stod alla stjärnor rätt: Marcus Knutagård disputerade med en avhandling om skälen bakom hemlöshet, där en av slutsatserna var att Bostad först är den modell som fungerar bäst för att råda bot på hemlöshet. Därpå fick Marcus och kollegor i uppdrag av Socialstyrelsen att utvärdera den nationella hemlöshetsstrategin. Samtidigt blev den tidigare generaldirektören från Vinnova Per Eriksson rektor vid Lunds universitet.

– Jag hade haft kontakt med Per Eriksson om samhällsvetenskapliga innovationer när han var vid Vinnova, säger Cecilia Heule. Han tyckte att det fanns alldeles för få sådana.

Något år senare träffades de igen. Då var Per Eriksson rektor i Lund och hade läst Socialhögskoleforskarnas utvärdering av svensk hemlöshetsstrategi. Han såg då, menar Cecilia Heule, sin möjlighet att hjälpa till med att påverka politiker och socialtjänstens hemlöshetsamordnare. Målet var att minska hemlöshet genom en beforskad metod.

– Vi hade forskningen, men var ovana vid att följa processen framåt, säger professor emeritus Hans Swärd. Att rektorn engagerade sig för vår forskning om hemlöshet var viktigt. Bland mycket annat hörde han av sig inför varje jul och ville att vi skulle skriva en debattartikel om hemlöshet.

SOM ETT FÖRSTA STEG i sitt påverkansarbete bjöd forskarna med rektors stöd in till en konferens för politiker, hemlöshetsamordnare, forskare och brukare där de presenterade Bostad först-metoden. Ett intresse väcktes och bara något halvår senare anordnade de ytterligare en. Sedan dess har framför allt Marcus Knutagård och Arne Kristiansen rest land och rike runt och föreläst om modellen.

En milstolpe nåddes när socialdirektören i Helsingborg, Dinah Åbring, beslöt att införa modellen på prov. En annan milstolpe, för den nationella spridningen, var när Socialstyrelsen tillsatte en expertgrupp bestående av Socialhögskolan, Stadsmissionen, Boverket med flera.

OCH DET ÖVERGRIPANDE MÅLET, att utrota hemlösheten, hur har det gått med det?

– Hemlösheten är tyvärr fortfarande hög, och fortfarande finns 9000 hemlösa barn i Sverige, säger Hans Swärd. Även om fler kommuner vill införa Bostad först-modellen finns andra starka krafter som motverkar. Tidigare hade socialsekreterarna mer av ett helhetsgrepp över den hjälpsökandes behov. Idag kan varje individ behöva träffa fyra olika handläggare och kommunerna upphandlar och tar in de lägst bjudande bostadsanordnarna på entreprenad. Detta tillsammans med bristen på bostäder gör det svårare att tillgodose

de enskilda individernas behov av en egen bostad.

Men ändå finns skäl för Bostad först-forskarna att vara nöjda. Deras kamp har lett till att över 600 hemlösa har fått första-handskontrakt och i de allra flesta fall lyckats behålla dem. Och av landets 290 kommuner har 140 fått anslag till att arbeta aktivt med metoden.

– Även om vi inte är i land så tycker jag att detta är ett bra exempel på impact av forskning, säger Arne Kristiansen.

ULRIKA OREDSOON

BOSTAD FÖRST-MODELLEN

Bostad först-modellen går stick i stäv med tidigare tillvägagångssätt, det vill säga att missbrukande och psykiskt sjuka hemlösa skulle kvalificera sig till ett eget boende genom en så kallad boendetrappa. Bostad först-modellen vänder sig till hemlösa med psykiska- och/eller missbruksproblem. Grundtanken är att ingen orkar ta itu med sitt liv om man inte ens har tak över huvudet. För bästa resultat krävs alltså först en bostad, därefter rejält med stödinsatser.

Läs mer på soch.lu.se/bostad-forst

NATIONELLA STRATEGIN

I den nationella hemlöshetsstrategin anges fyra mål:

1. Hemlöshet ska förebyggas.
2. Ingen ska bo eller leva på gatan.
3. Bostad först-modellen bör införas nationellt.
4. Det sociala perspektivet i samhällsplaneringen ska stärkas.

I februari gick Socialstyrelsen ut på bred front till landets kommuner med ett kunskapsunderlag för hur Bostad först-modellen ska implementeras, samt anslag 70 miljoner kronor för ändamålet.

Om FN och miljöförsvare under Hållbarhetsveckan

HÅLLBARHET. FN uppmärksammar och värnar i allt högre utsträckning miljöförsvarens rättigheter. Det är ett fenomen som Amanda Kron, doktorand vid Juridiska fakulteten, intresserar sig för i sin forskning. Under Hållbarhetsveckan är hon en av föreläsarna.

Amanda Kron.

Alla har rätt till en hälsosam miljö, det slog FN fast häromåret. Det har i sin tur medfört att olika mekanismer inom FN engagerar sig alltmer i gränslandet mellan mänskliga rättigheter och hållbar utveckling, enligt Amanda Kron.

Också rättigheterna hos de som på ett eller annat sätt tar ställning för miljön, som urfolk eller klimataktivisterna, tas i allt större utsträckning i beaktande inom FN.

– Det handlar bland annat om rätten till information, att kunna delta i tillståndprocesser och att få saker prövade, säger Amanda Kron.

I sin forskning intresserar hon sig bland annat för kopplingen mellan mänskliga rättigheter och miljö, men också för så kallad "due diligence" som handlar om vilket ansvar företag har i relation till de här frågorna.

Varför är det här viktigt?

– Just nu diskuteras omställningen till ett hållbart samhälle överallt, till exempel inom ramen för EU:s gröna giv. Hur ska det se ut? Vem är med och tar fram

riktlinjerna? Hur kan vi säkerställa att det sker på ett rättvist och icke-diskriminerande sätt så att de som redan är utsatta inte blir det ännu mer? Där kan bland annat rekommendationer från FN säkerställa att det sker på ett bra sätt utan att kränka mänskliga rättigheter.

Amanda Kron medverkar på Hållbarhetsveckan den 8 april.

TEXT & FOTO: MINNA WALLÉN-WIDUNG

HÅLLBARHETSVECKAN 2024

- Den årliga Hållbarhetsveckan arrangeras i år mellan den 8 och 13 april.
- Hållbarhetsveckan arrangeras av Lunds universitet i samarbete med Lunds kommun.
- Alla aktiviteter är gratis.
- Se hela programmet på hallbarhet.lu.se/hallbarhetsveckan

Lundaprofessorer experter i läroplansutredning

UTREDNING. Skolans läroplaner ska tydligare än idag inriktas på fakta och ämneskunskaper och anpassas bättre efter barns kognitiva utveckling. Det är målet med regeringens läroplansutredning.

Lundaforskarna Agneta Gulz, professor i kognitionsvetenskap och Inger Enkvist, professor emerita vid Språk- och

litteraturcentrum, är två av utredningens sakkunniga. Dessutom deltar representanter från bland annat Linnéuniversitetet, Göteborgs universitet, Karolinska institutet, Sveriges lärare, Elevernas riksförbund och flera myndigheter.

Läroplansutredningen ska redovisas senast den 28 februari 2025.

”Engelska är som en hinna mot verkligheten”. Citatet kommer från en lärare vid ett svenskt lärosäte och beskriver lärarens upplevelse av att undervisa svenska studenter på engelska.

– I dag saknas ofta pedagogiska anledningar till varför en viss kurs på grundnivån ges på engelska, säger Peter Svensson, universitetslektor i företagsekonomi vid Ekonomihögskolan.

KRITISK TEORI

- emancipation
- makt
- relativitet

Varför undervisa
på engelska på grundnivå?

Peter Svensson har tillsammans med Ola Håkansson, till vardags förläggare på Studentlitteratur, skrivit boken *På engelska förstår jag ungefär*. Boken är både ett inlägg i debatten och en genomgång av forskning på engelska som undervisningsspråk inom svensk högre utbildning. Författarna har själva genomfört en undersökning med öppna frågor med drygt trettio svar från lärare på universitetsnivå.

– Svaren är mycket utförliga. De handlar om frustrationen i att inte nå fram till studenterna, manusbundenhet och att använda "barnspråk". Det blir mer föreläsningar och mindre interaktion, säger Peter Svensson.

DE REFERERAR OCKSÅ TILL flera tidigare studier som entydigt visar att "lärande på ett främmande språk ger sämre studieresultat inom universitetens grundutbildningar" och "de som blev undervisade på sitt modersmål, svenska, lärde sig mycket mer än de studenter som läste kursen på engelska".

– Vi ville skriva boken för att vi är så irriterade på utvecklingen. Sedan Bologna-processen ser vi en anglifiering av svensk utbildning, sammanblandad med internationalisering, där den negativa sidan är att studenterna förstår kanske hälften av vad som sägs. Det leder till ett instrumentellt, sämre lärande, säger Ola Håkansson.

– Många lärare är dessutom sämre på engelska än vad studenterna är. Men studenterna har en annan typ av engelska; de kan spelspråket och jargongen från onlinespel, säger Peter Svensson och tillägger:

– Det finns en övertro hos svenskarna själva. "Svenskar är bra på engelska", säger man. Men det är en myt.

PETER SVENSSON HAR sedan avhandlingen för tjugo år sedan undersökt språkbruk på PR-byråer, i årsredovisningar och på årsstämmor. Fältet är Critical Management Studies (kritiska studier i företagsekonomi). På Ekonomihögskolan undervisar han bland annat om kvalitativ metod och marknadsföring. Han har de senaste två åren hållit i kursen "The Darkness of Business" som fakulteten ger under konceptet "Winter

Ola Håkansson och Peter Svensson ifrågasätter nyttan med att svensktalande lärare undervisar svensktalande studenter på engelska.

”I stället för att lära sig ämnet på djupet får de lägga tid på att avkoda engelska begrepp. De lär sig sämre och får en ytligare förståelse.”

School”. Där får studenter från partneruniversitet till Ekonomihögskolan och Hanken School of Economics i Finland komma till Lund och Helsingfors för två veckor av intensiva studier.

– Då undervisar jag så klart på engelska, ingen av deltagarna kommer ju från Sverige. Givetvis ska vi kunna ha engelska som undervisningsspråk – när det behövs. Det är det som är vår poäng, att nu gör vi det nästan hela tiden och reflekterar inte över syftet, säger Peter Svensson.

Han tillägger att när han undervisar på engelska för studenter som inte heller har engelska som modersmål blir processen lite långsammare.

– Jag är nog med att kolla av med studenterna: är ni med?

Peter Svensson och Ola Håkansson har ►

TRE FÖRSLAG OM UNDERVISNINGSSPRÅK

Peter Svensson och Ola Håkansson listar sina tre viktigaste kärnhästar:

1. Behandla språkpolitik och språkval som en kärnfråga. Fokusera på hög kvalitet i forskning och utbildning och på språkvalet som ett medel för att nå detta mål.
2. Svenska ska vara nästan allena-rådande på grundnivån. Då lär sig studenterna först en svensk terminologi och därefter – om de går vidare till avancerad nivå – en relevant engelsk terminologi. Studenter och lärare som inte har svenska som modersmål kan behöva språkkurser och extra stöd för grundnivån.
3. Uppvärdera statusen för forskningspublikationer på svenska. Låt forskarna uttrycka sig på det språk som de behärskar bäst, och bedöm innehållet, inte språkvalet.

Källa: *På engelska förstår jag ungefär* (2024). Morfem förlag.

► under sina yrkesliv sett en likartad utveckling – Peter som universitetslektor, och Ola som förläggare för akademisk litteratur.

– 93 procent av alla avhandlingar som försvaras i Sverige i dag är skrivna på engelska. Så såg det inte ut för tjugo, trettio år sedan, säger Ola Håkansson.

1979 var motsvarande andel 75 procent. Inom humaniora var siffran 27 procent, för samhällsvetenskap strax över 30. 2019 hade det stigit till 70 respektive 75 procent.

DE BÅDA SER FLERA FAROR med engelskans dominans över svenskan i dagens universitetsvärld. De talar engagerat, ibland nästan i munnen på varandra och räknar upp argument efter argument. Det märks att de bryr sig. Ola Håkansson:

– Har vi glömt att svenskan enligt språk-lagen är officiellt språk i det offentliga Sverige? Lunds universitet är en myndighet. Hur kan då kurser och information enbart ges på engelska? Det handlar inte bara om studentens bristande lärande. Det är ett arbetsmiljöproblem, ett bildningsproblem, ett demokratiproblem – och en klassfråga.

Peter Svensson fyller i:

– Hur kan vi acceptera den domänförlust det innebär att vi tappar de svenska fackorden? Ska vi inte kunna prata politik eller affärer på svenska? säger han och exemplifierar att det känns märkligt att översätta "management" med "företagsledning".

Finns det inte en poäng att lära sig just företagsekonomiska termer på engelska? Det är väl något som studenterna har nytta av i arbetslivet?

– Jo, absolut, men på bekostnad av vad? Priset för en "business jargong" är förståelsen bakom, replikerar Peter Svensson blixtn snabbt. Han fortsätter:

– Studenterna kanske kan prata, men förstår de vad de säger? I stället för att lära sig ämnet på djupet, får de lägga tid på att avkoda engelska begrepp. De lär sig sämre och får en ytligare förståelse än om de hade kunnat få både undervisningstid och litteratur på svenska.

Hans bestämda uppfattning är att undervisningen på grundnivå på svenska universitet i hög grad bör hållas på just svenska,

Ola Håkansson och Peter Svensson menar att studenterna bör lära sig grunderna på svenska först innan man går över till engelska.

för att sätta den svensktalande studentens lärande i första rummet.

– Universitet är per definition internationella, vi behöver ett Lingua Franca. Men inte på grundnivån. På masternivån och uppåt blir det en poäng att undervisa på engelska. Då har man redan grundkunskaperna, säger Peter Svensson.

Vad vill ni framför allt skicka med till LUM:s läsare?

De tystnar en kort stund. Sedan säger Peter Svensson:

– Vi har märkt av en slags fatalistisk uppgivenhet, både i vår undersökning och när vi pratar med kollegor. De flesta håller med oss, men det är som att "det är så här det är". Det är lite provocerande: Vilka är det som sitter i fakultets- och universitets-

styrelserna? Vilka är det som beslutar om undervisningsspråk och kurslitteratur? Det är ju vi! Det fina med akademien är att den styrs kollegialt. Det borde gå att göra något. Om man har viljan.

– Men nu romantiserar du lite, replikerar Ola.

– Akademiskt ledarskap är för amatörer, i positiv bemärkelse. Kanske behövs det bara ett omtänk. Att vi säger att språkvård ska vara en strategisk fråga på universiteteten. Sen kan det sippra ner i leden, svarar Peter Svensson.

– Vi säger inte att inget ska vara på engelska. Bara att det bör vara ett strategiskt beslut – varje gång, säger Ola Håkansson.

TEXT: LOUISE LARSSON

FOTO: JENNY LEYMAN

Kontexten avgör undervisningspråk

Kursmålen och studenternas behov är de två viktigaste faktorerna när en lärare bedömer om undervisningen ska vara på svenska eller engelska.

Det anser Mona Holmqvist, professor vid Institutionen för utbildningsvetenskap.

– Om en kurs förbereder för internationell verksamhet så kan det vara nödvändigt att undervisa på engelska, men om en kurs mer riktas mot den svenska arbetsmarknaden så kan svenska vara att föredra.

Studentgruppens sammansättning har avgörande betydelse. Om någon student exkluderas ifall undervisningen är på svenska så är det engelska som gäller, menar Mona Holmqvist samtidigt som hon påpekar att det kan medföra nackdelar för andra studenter. Risken är att undervisning på engelska gör att kunskapsinhämtningen för

studenter med svenska som modersmål går lite saktare.

– Just därför är kontexten så viktig. Det som måste avgöra vilket språk en lärare undervisar på är intentionen med kursen och hur studentgruppen är sammansatt, säger Mona Holmqvist.

– Man måste alltid ha för ögonen vem man möjliggör för och vem man omöjliggör för. Vi ska inte exkludera och omöjliggöra för någon.

Att vara en duktig pedagog kan kompensera för brister i engelska, menar hon och refererar till en studie av Hans Malmström vid Chalmers som bland annat visar att tio procent av lärarna vid svenska lärosäten hade kunskaper i engelska motsvarande gymnasienivå.

– Men Malmström menar att frågan är komplex, god pedagogisk förmåga kan kompensera för språksvårigheter. Lärare som är riktigt bra på engelska kanske ändå

Mona Holmqvist. FOTO: JENS C HILNER

inte kan undervisa bra på engelska om det brister i deras didaktiska förmåga, vilket även gäller om man undervisar på svenska. Mycket hänger alltså på vilken högskolepedagogisk kompetens lärare har, oavsett om man har goda språk- och ämneskunskaper, säger Mona Holmqvist.

JAN OLSSON

Plus och minus med engelska

Fabian Beijer, universitetslektor i engelska, är kluven till att grundutbildning i olika ämnen sker på engelska.

Å ena sidan kan det mycket väl vara så att fler hade lärt sig snabbare och mer om undervisningen varit på svenska, å andra sidan måste hänsyn tas till internationaliseringen, och att då försvåra eller helt utestänga studenter från olika grundutbildningar bara för att deras kunskaper i svenska håller för låg nivå är knappast oproblemiskt, menar han.

Dessutom blir det svårare att rekrytera internationella forskare och lärare om det finns för få kurser på engelska för dem att undervisa på.

Fabian Beijer. FOTO: ERIK MÅRTENSSON

Många studenter är duktiga på engelska, inte sällan duktigare än sina lärare. Inte minst när det gäller flytet när de pratar.

Fabian Beijer menar att det skulle kunna leda till att lärares ämneskunskaper och lämplighet ifrågasätts på ett mer allmänt plan av studenterna. Särskilt om lärarna ibland har svårt att uttrycka exakt det de menar och saknar strategier för att hantera det.

– Jag tycker att chefer och studierektorer har ett ansvar att försöka planera så att lärare inte hamnar i sådana obekväma situationer.

– Om lärosäten vill ha ett stort utbud av kurser på engelska bör man utveckla och erbjuda fler fortbildningskurser för medarbetarna så att de är väl förberedda att undervisa på engelska. Det gäller att skapa goda förutsättningar, säger han.

JAN OLSSON

Snygghetsstudien på LTH

Uppmärksammasnygghetsstudie skapar kritikstorm på universitetet

31 oktober 2022 06:23

"Snygga kvinnor förlorar på distansundervisning från Lund som fått rejäl spridning den senaste rört upp känslor bland de studenter som undre om det.

SVENSKA FOLK OCH RASTYPER
EN ORIENTERANDE ÖVERSIKT

ALLMÄNNA FÖRESTÄLLNINGSSÄTTET GÖR MAN I REGEL
många åsikter mellan en ras i antropologisk mening och ett folk. Man
är de båda begreppen om varandra och sätter ofta likhetstecken dem
det är omöjligt oaktat. Man måste göra klart för sig, att man här
i olika termer. Med en ras förstås en supraspecificerad
med likartad
ig tendens.
är ett speci
unge den är
är man en v
kultur. D
ig ras, en v
Folkkatalo
undan fö
de samman
ig, 4 mil
olika
förande a
strikta s
och in
ca nya a
påliga fo
gimner
tyvsnad
veta
förkäll
fram
is och
grad
monor
sa.
erial
hålls
ma
lara
De
satt
da

Exempel på forskning som upprör: snygghetsstudie, inopererade mikrochip, rasbiologisk forskning, kariesexperiment, kalhyggen och farliga stearinljus.

FOTO: SYDSVENSKAN, ALVIN, LORDSETHOS/WIKIPEDIA, BBC CREATIVE/UNSPLASH, HAGBLOM FOTO, JARI HINDSTRÖM/MOSTPHOTOS

Forskning som väcker känslor

Olika forskning får olika mycket uppmärksamhet. Så är det idag och så var det under förra seklets första decennier. Men vilken forskning är det som väcker känslor och reaktioner idag och hur var det under 1900-talets första hälft? LUM har pratat med en idéhistoriker och gjort några nedslag bland dagens forskare vid Lunds universitet.

Reaktioner på forskning förändras ofta över tid

Vissa forskningsområden består över tid, andra försvinner och nya tillkommer. Reaktionerna och känslorna som forskningen väcker är olika och beror ofta på vems känslor och reaktioner som avses: den stora allmänheten, en enskild grupp eller forskarkollektivet.

Idéhistorikern Anna Tunlid disputerade på den svenska genetikens framväxt, från sent 1800-tal till runt 1960. En av den tidens stora förgrundsgestalter var botanikern och genetikern Herman Nilsson-Ehle. Han var en uppburen växtförädlingsforskare i Lund och en av många att driva på inrättandet av Statens institut för rasbiologi i Uppsala, invigt 1922 och lett av Herman Lundborg.

Rasbiologisk forskning ansågs viktig och förväntningarna var höga både bland forskare och allmänhet. Forskningen väckte entusiasm, inte minst i media. Äntligen skulle man ta sig an något som beskrevs som ett viktigt problem att lösa – att rädda den svenska folkstammen, berättar Anna Tunlid.

MEN ENTUSIASMEN som väcktes i breda lager hade ingen motsvarighet bland till exempel samer som utsattes för mätningar och fotograferades nakna. Känslorna och reaktionerna bland samer var skuld och skam och än idag berättar deras ättlingar hur ont det gjorde i deras förfäder – och hur ont det fortfarande gör i dem.

– De rasbiologiska mätningarna visar tydligt att forskning kan väcka helt olika känslor beroende på tidsandan och vems ögon som betraktar den, säger Anna Tunlid.

Rasbiologisk forskning är också ett exempel på att förväntningar och reaktioner förändras över tid. Det som betraktades som legitim och viktig forskning då, förbyttes ett antal decennier senare i vad som kan beskrivas som avsky.

Förr diskuterades sällan etik och risker med forskning, berättar idéhistorikern Anna Tunlid.

”De rasbiologiska mätningarna visar tydligt att forskning kan väcka helt olika känslor beroende på tidsandan och vems ögon som betraktar den.”

– Det är inte ovanligt att det är så. Det som är nytt i sin tid hyllas ofta och lyfts upp, åtminstone i media. Sedan går det ett antal decennier och känslorna är andra, säger Anna Tunlid.

Tre decennier efter att det rasbiologiska institutet invigdes i Uppsala anordnade

Unesco, FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur, på 1950-talet några konferenser om rasbegreppet. Där var forskarsamhället splittrat.

– Det är lätt att hamna i svart eller vitt och säga att alla forskare tyckte si eller så vid en viss tid, men så har det egentligen aldrig varit. Det har väl alltid funnits olika uppfattningar och starka spänningar bland forskare, säger Anna Tunlid.

ETIK OCH RISKER med forskning var emellertid något som sällan diskuterades när 1900-talet var ungt. Tveksamheter som bottnade i etiska spörsmål lyftes inte, om de ens fanns i forskares medvetande. Ett undantag var den livliga vivisektionsdebatten i slutet av 1800-talet. Vivisektioner, att öppna levande djur för att lära sig att förstå fysiologiska processer i kroppen, väckte reaktioner och mycket känslor. Forskare ansåg att det behövdes, medan dåtidens djurrättsrörelse menade att det var fel och grymt att utsätta djuren för lidandet.

– Så visst fanns etiska ifrågasättanden redan då, men det var långt senare som forskning inom olika områden började ifrågasättas på ett helt annat sätt, berättar Anna Tunlid.

ATT FORSKNING är medial och synlig är viktigt. Då liksom nu. Ett exempel från åren runt förra sekelskiftet är de stora polarfärderna. Polarfararna var vetenskapsmän och dåtidens hjältar som utmanade naturen, utforskade vita fläckar på kartan och sällan hade svårt att finansiera upptäcktsfärderna. Idag finns inte den sortens polarforskning.

– De överskred gränser och blev vetenskapliga hjältar. Det närmaste vi kommer är nog rymdfärdernas astronauter, säger Anna Tunlid.

TEXT & FOTO: JAN OLSSON

Kariesexperimenten gav många insikter om hur karies uppstår, men på bekostnad av patienter på Vipeholm som fick sina tänder helt förstörda. FOTO: HAGBLOM FOTO/UB

Kariesexperimenten fortsätter att uppröra

När Elin Bommenel som 28-åring skrev sin kandidatuppsats om kariesexperimenten på Vipeholm, insåg hon inte hur stor påverkan det skulle ha på hennes liv. År efter år fortsätter Vipeholmsforskningen att engagera.

– Det har väckt så mycket känslor att jag nu ska utbilda mig till kognitiv beteendeterapeut för att kunna hantera dem, säger hon.

I slutet av 90-talet skulle Elin Bommenel, i dag universitetslektor och forskare vid Institutionen för tjänstvetenskap, skriva sin kandidatuppsats. Av en arkivarie fick hon tipset att titta lite extra på det material från Vipeholm som en annan student nyligen katalogiserat. Där upptäckte hon karies-

Elin Bommenel blev ifrågasatt när hon inte fördömde kariesexperimenten etiskt.

FOTO: JOHAN PERSSON

experimenten som utfördes på intagna på Vipeholm, vid den tiden landets största anstalt för "obildbara sinnesslöa".

Ungefär samtidigt publicerades ett granskande reportage i tv och en artikel i en av de stora dagstidningarna på samma ämne. Elin Bommenel, som ägnat mycket tid åt att plöja materialet från Vipeholm, säger att hon upptäckte sakfel i rapporteringen och blev uppmuntrad av sin examinator att skriva ett debattinlägg.

– Debatten som sedan följde blev så känslös att dåvarande statsminister Ingvar Carlsson och ärkebiskop KG Hammar, bland många andra, hörde av sig och frågade hur jag mätte eftersom jag fick så mycket skit.

ENLIGT ELIN BOMMENE gav medierapporteringen upphov till "en indignerad allmänhet som trodde att det hade funnits anstalter som liknade nazistiska läger i Sverige". Att människor skulle ha behandlats illa på Vipeholm av ren ondska har hon fortfarande inte funnit något belägg för i sin forskning, även om experimenten fick hemska konsekvenser för sextio av de utsatta som fick sina bitt förstörda.

Elin Bommenel säger att de personangrepp som riktades mot henne i samband med debattartikeln framför allt ifrågasatte hennes kompetens baserat på hennes ålder och junioritet. Men avskräckt från att fortsätta forska om Vipeholm blev hon inte. 2006 kom hennes avhandling om de numera välkända kariesexperimenten.

– Då blev många besvikna på att jag inte fördömde experimenten etiskt. Jag kan rätt lite om etik, det är inte mitt forskningsområde. Men jag såg att forskarna följde dåtidens forskningspraxis, inte nutidens, och det är ju svårt att fördöma. Däremot har jag försökt få andra att forska om det, men jag upplever ett slags beröringskräck som jag tror har att göra med att Vipeholm väcker så otroligt mycket känslor.

Elin Bommenel tror att hon skulle kunna försörja sig enbart på att föreläsa för allmänheten om Vipeholm. Ändå tackar hon nästan alltid nej när förfrågningarna kommer eftersom ämnet och känslorna det väcker är så tunga. Bland annat är det många anhöriga till personer med funktionsnedsättningar

som är upprörda. Elin Bommenel tar sig alltid tid att lyssna, även när hon anser att kritiken är obefogad.

– Jag vill låta det viktiga vara viktigt. Detta har väckt så starka känslor att jag nu faktiskt ska utbildas till kognitiv beteendeterapeut. Jag hoppas att det ska hjälpa mig att förstå andras och mina egna känslor bättre.

JUST NU är hon involverad i ett nytt forskningsprojekt om vården på Vipeholm. Teamet ska bland annat undersöka de förhöjda dödstalen i början av 1940-talet då ovanligt många, 217 intagna med den lägsta intelligensklassificeringen, dog. Var det mord? Vanvård med syfte att de skulle dö? Berodde det på inkompetens hos personalen? Eller dog de av helt andra orsaker?

Oavsett vilket så räknar Elin Bommenel med att Vipeholm – och alla de känslor det väcker – kommer att följa henne under resten av hennes akademiska karriär.

– Det har format mig sedan jag var 28 år och i dag är jag 53. Jag tror att jag stannar på Vipeholm, det har blivit mitt hem och forskningsområde.

MINNA WALLÉN-WIDUNG

KARIESEXPERIMENTEN PÅ VIPEHOLM

- På Vipeholms anstalt för "svårskötta obildbara sinnesslöa" i Lund, pågick kariesexperimenten mellan 1945 och 1955.
- Patienterna utsattes för såväl kariesprovocerande som förebyggande experiment.
- Experimenten genomfördes av Medicinalstyrelsen på uppdrag av regeringen för att ta reda på hur karies uppstår.
- Man tillverkade stora, klubbiga och svårtuggade kolar som vissa av patienterna fick äta dagligen. Man gav dem också vitamin- och mineraltillskott för att se om det skulle påverka kariesaktiviteten.
- Sextio av patienterna fick ett ökat antal hål. Vissa fick så stora problem att tänderna behövde dras ut.

Världens medier nyfikna på inopererad teknik

Att operera in teknik i kroppen är både skrämmande och kuriöst samtidigt, menar Moa Petersén som har forskat om biohacking och om svenskar som väljer att implantera mikrochip i sina händer. När hon skrev om forskningen i en artikel i *The Conversation* lät reaktionerna inte vänta på sig.

Artikeln blev viral och media hörde av sig från hela världen. De ville höra mer om det "knäppa Sverige" där människor väljer att operera in chip i kroppen utan att det höjs kritiska röster. I stället ses det som en positiv och rolig utveckling.

Moa Petersén blev sedan ganska omgående kontaktad av bokförlaget Emerald Publishing Limited som bad henne skriva en bok om fenomenet. Fyra månader senare, efter att ha skrivit dag som natt, publicerades boken *The Swedish Microchipping Phenomenon*. Den baserar sig på intervjuer med personer som valt att mikrochippa sina kroppar och ställer frågan varför de gjorde det.

– Den här typen av forskning om teknik blandat med biologi blir lätt sensationsjournalistik, säger Moa Petersén. Precis som AI väcker den också diskussioner som rör mänskliga värderingar, som hur mycket vi är villiga att släppa kontrollen över våra kroppar.

Men de allra flesta reaktioner har haft fokus på varför just svenskar är sådana teknikoptimister.

– Chipet har blivit en symbol för det, säger Moa Petersén.

En av förklaringarna är att svenskar tror att de inte har någon anledning att misstro teknik.

– De flesta svenskar tänker att de har en stat som det går att lita på och

Moa Petersén.
FOTO:
JOHAN PERSSON

känner att de kan ge ut sina personnummer utan att vara oroliga, säger Moa Petersén. Vår historia har också betydelse för svenskarnas tilltro till teknik. Vi blev ett väldigt rikt land tack vare tekniska uppfinningar som vi gjorde, medan andra länder var upptagna med att kriga i världskrigen, fortsätter hon.

Boken har också fått udda reaktioner. Högerkonservativa kristna i USA har läst boken i sina religiösa bokcirklar.

– Den användes som ett "vetenskapligt" bevis på att djävulen är på väg tillbaka till jorden, berättar Moa Petersén. Chippen opereras in i handen och i Uppenbarelseboken står det om de som får onskans kännetecken 666, det vill säga djävulens märke, på höger hand.

– Idag är biohacking ett buzzword, men när jag började titta på de här fenomenen var de ganska okända. Det var svårt att få externa medel, så forskningen är gjord på fakultetsmedel.

Moa Petersén menar att humanister som skriver om teknik är intressant i sig och uppmärksamheten som boken har fått har gett ringar på vattnet. Forskare från andra fakulteter har hört av sig och vill samarbeta.

GISELA LINDBERG

Snygghetsstudien – en perfekt storm

Kommer ni ihåg "snygghetsstudien"? Den fick mycket uppmärksamhet under hösten 2022, anmäldes för brister i forskningsmetoden, men konstaterades senare inte ha avvikit från god forskningssed.

Nationalekonomen Adrian Mehic hade inte ens disputerat ännu, men hade fått en artikel från den kommande avhandlingen publicerad i en vetenskaplig tidskrift.

– Jag kunde tänka mig att det skulle bli en snackis. Men aldrig att det skulle bli så väldigt mycket som det blev. Det slutade aldrig ringa. New York Times, Washington Post, Fox News..., säger han i dag.

Nationalekonomen Adrian Mehics snygghetsstudie fick stor uppmärksamhet.

Adrian Mehic beskriver hösten 2022 som "en perfekt storm", en metafor för när en serie olyckliga omständigheter sammanträffar. Men han ler när han säger det.

– En lärdom jag tar med mig är att hantera och bemöta media, säger han och tillägger: – I en intervju under den där stormen sa jag att jag skulle se upp för att forska om kontroversiella ämnen i framtiden. Men nu har jag tänkt om. Det ska man inte vara rädd för. Sådan forskning behövs.

I dag får en sökning i Mediearkivet på "Adrian Mehic" cirka 365 träffar. Den vetenskapliga artikeln "Student beauty and grades under in-person and remote teaching" har klickats, delats och kommenterats mer än 13 000 gånger på Facebook.

Vad handlade din forskning om?

– Det var en fallstudie där studenter av båda könen som ansågs snygga fick högre betyg än andra studenter före pandemin. Men under pandemin minskade detta för snygga tjejer, medan effekten kvarstod för snygga killar.

Hur blev reaktionerna?

– Omfattande! Det var medier "all over the place". Hundratals studenter hörde också av sig direkt till mig per mejl. De ville veta mer om resultaten; om de varit med – och hur snygga de själva hade ansetts vara på en skala. Men det var många fler positiva kontakter än negativa, i alla fall de som hörde av sig direkt till mig.

Varför blev reaktionerna så starka?

– Det är ett ämne som många kan anknyta till. Det har varit mycket prat om utseende de senaste åren. Modeindustrin får kritik för att de har för smala modeller och allt som hade med pandemin att göra var redan i sig intressant. Sen vinklades det ju som det gjorde i media – "snygga tjejer fick sämre betyg under pandemin". Det nya i forskningen var egentligen att de snygga männen behöll sina betyg under pandemin. Det lyftes inte särskilt mycket.

I dag jobbar Adrian Mehic på Institutet för näringslivsforskning (IFN) och kombinerar det med undervisning och handledning på Ekonomihögskolan. Siktet är inställt på att bli docent.

– "Snygghetsstudien" var egentligen bara ett sidospår i ett större projekt om "peer-effects", det vill säga hur dina kompisars utseende påverkar dina betyg. Men detta var mitt under pandemin så jag fick vänta på att kunna starta den huvudsakliga studien. Nu har den just blivit publicerad. Men jag har inte hunnit lägga in den i Lucris än, säger Adrian Mehic och skrattar.

TEXT & FOTO: LOUISE LARSSON

Naturgeografen Anders Ahlström hamnade i hetluften. FOTO: JOHAN JOELSSON

Skogsforskare utsattes för smutskastning

Fejkade sociala mediekonton, smutskastning och svavelosande mejl till kollegor.

När naturgeografen Anders Ahlström publicerade en artikel om avverkningen av Sveriges gamla, naturliga skogar kunde han inte föreställa sig vilka reaktioner studien skulle väcka.

På Anders Ahlströms kontor på Institutionen för naturgeografi och ekosystemvetenskap trängs vildmarksryggsäckar med mät-

stickor, jordglober och stendöda krukväxter. Snart ska sista handen läggas vid en ny artikel om Sveriges naturliga skogar. Det är inte omöjligt att studien kommer att generera lika mycket uppmärksamhet och rabalder som hans artikel om naturskogarna som publicerades i november 2022.

– Genom att samköra uppgifter från register och databaser kunde vi göra en vetenskaplig kvantifiering och slå fast att oskyddade gamla naturskogar stod för en femtedel av Sveriges alla kalhyggen mellan 2003 och 2019. Och att de här skogarna

kommer att vara borta runt 2070 om avverkningen fortsätter med samma takt som idag, säger Anders Ahlström.

Samma dag som pressmeddelandet skickades ut spreds nyheten vidare av Tidningarnas Telegrambyrå. Anders Ahlströms mobiltelefon gick varm. Reportrar från tv, radio och tidningar hörde av sig och ville göra intervjuer.

Men det var inte bara journalister som hörde av sig. En representant för branschorganisationen Skogsindustrierna anklagade Anders Ahlströms studie för att ha "stora brister". Dessutom spreds lögnerna på Twitter om att studien inte skulle vara granskad före publicering. I samma veva var det någon som skapade en LinkedIn-profil i Anders Ahlströms namn med undertiteln "Conspiracy Scientist of Sweden".

– Det var också någon som hörde av sig till en kollega och var mäkta upprörd. Viljan att svartmåla och misstänkliggöra vår forskning skrämde mig. De värsta lögnerna gjorde mig irriterad, säger han.

ANDERS AHLSTRÖMS STRATEGI under den värsta stormen var att hålla sig borta från sociala medier och inte gå in i debatten. Han beskriver det som ren självbevarelsedrift eftersom han troligtvis dränerats på energi. Efter publiceringen kände Anders Ahlström en besvikelse och också en rädsla för att den här typen av metoder skulle kunna funka, och att de kan komma att bli vanligare i framtiden.

– Konsekvensen kan ju bli att forskare blir mer försiktiga och funderar ett extra varv innan de publicerar saker. Och det är ju en mörk framtidsbild. Men jag kör på. Mitt uppdrag som forskare är att fortsätta försöka svara på frågor och kommunicera resultaten, säger Anders Ahlström.

JOHAN JOELSSON

Att oskyddade gamla naturskogar kan vara borta runt 2070 var en forskningsnyhet som rörde upp många känslor. FOTO: KENNERT KULLMAN/MOSTPHOTOS

Ovälkomna forskningsresultat: om stearinljus fladdrar det minsta lilla bildas sotpartiklar som är farliga att andas in. FOTO: 9COMEBACK/SHUTTERSTOCK

”Mysmördare” väcker misstro

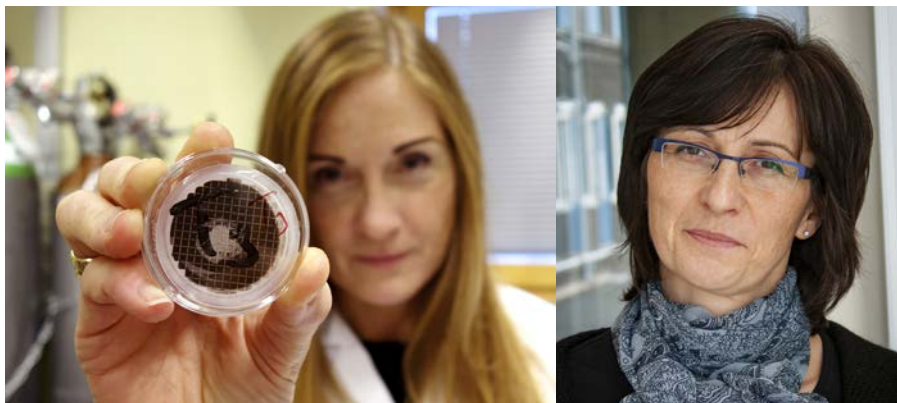
Julljusen har brunnit ut och våren börjar komma. Men även om vintermörkrets ljus har slocknat så pågår alltjämt forskningen om hur stearinljusens sot påverkar hälsan – forskning som väcker starka känslor och ibland också misstro.

– När stearinljus brinner med en fladdrande låga bildas sotpartiklar som är farliga att andas in. Ljusmassans och vekens kemiska sammansättning påverkar mängden sotpartiklar, och en del ljus sotar mer ju längre de brinner, säger Aneta Wierzbicka, docent i aerosolteknologi och en av dem som studerar inomhusmiljöns påverkan på hälsan.

HON ÄR MEDVETEN OM att forskningen väcker starka känslor, och berättar att misstro och skräck är vanliga reaktioner. Hon har fått höra att forskarna är ”mysmördare” och att forskningsresultaten nog inte stämmer eftersom stearinljus har tänts sedan urminnes tider.

Hon tror att reaktionerna är starka eftersom många människor tycker om att tända stearinljus och att ljusen förknippas med avkoppling och välbefinnande.

– Det kan vara svårt att tro att det vi kopplar samman med en positiv upplevelse och hög mysfaktor också kan ha negativa effekter på hälsan.

Många vill inte ta till sig aerosolforskarna Christina Isaxons och Aneta Wierzbickas forskningsresultat om hälsofarliga stearinljus. FOTO: ERIK ANDERSSON OCH ROBERT OLSSON

Men även rakt motsatta reaktioner har förekommit.

– En fransk tidning blåste en gång upp att stearinljus minsann är nyttigt, säger Christina Isaxon, som också är docent i aerosolteknologi.

Tidningens budskap baserades på aerosolforskarnas resultat att vita stearinljus som brinner med en stilla låga utan fladder utsöndrar salter som kan ha en positiv effekt på hjärtat.

– Dock brinner stearinljus i princip aldrig med en låga som inte fladdrar, det finns nästan alltid en rörelse i rummet som påverkar lågan och genererar sot, säger Christina Isaxon.

Just rapporteringen i media upplever båda som en utmaning när den inte ger en helhetsbild av forskningsresultaten.

– När det mest alarmistiska presenteras förenklat och utan kontext riskerar budskapet att bli felaktigt, säger Aneta Wierzbicka.

Men lever aerosolforskarna som de lär? Avstår de själva från att tända stearinljus hemma?

– Ja, jag använder bara batteridrivna vaxljus som saknar låga och inte förorenar inomhusluften, säger Aneta Wierzbicka.

– Jag brukar ha några vita stearinljus på julbordet, men annars tänder jag sällan stearinljus, säger Christina Isaxon.

JESSIKA SELLERGREN

listan.

Det är inte självklart att en organisation tar tillvara kreativiteten hos medarbetarna. Kreativitet kan kvävas men den kan också få flöda. Stephan Schaefer, organisationsforskare på Ekonomihögskolan, tipsar om hur man bäst tar tillvara kreativiteten i en organisation.

Fem sätt att ta tillvara kreativitet i en organisation

- 1 Kreativ är man tillsammans med andra.**
Det är inte det ensamma geniet som kläcker alla stora idéer. Kreativitet är något kollektivt. Diskutera idéer med dina kollegor. Samarbete främjar kreativiteten och samarbete främjas inom akademien.
- 2 Kreativitet bygger på konflikter.**
När olika idéer stöts och blöts mot varandra uppstår kreativitet. Var inte rädd för konstruktiva konflikter, konflikter kan vara produktiva och leda till större kreativitet och att man bygger vidare på varandras idéer. Pufendorfinstitutet är ett bra exempel där sådant sker hela tiden.
- 3 Bli bättre på att lyssna på varandra.**
Vi har blivit sämre på att lyssna. Ofta förbereder vi vad vi ska säga i olika sammanhang och det leder till att man inte lyssnar utan talar förbi varandra. Det gäller att ta varandra och vad andra säger på allvar.
- 4 Kreativitet i en organisation uppstår ur en paradox.**
Det måste finnas både självständighet och kontroll i en organisation. Utan kontroll hålls inte deadline och det blir inte mycket gjort. Utan självständighet riskerar arbetsglädjen att försvinna. Självständighet och kontroll måste finnas sida vid sida för att kreativiteten ska flöda och saker bli gjorda.
- 5 Tänk alltid på vilket värde en idé har eller kan få.**
Hur kan en idé användas, och bör den överhuvudtaget användas? Ett hållbart synsätt är att inte bara tänka på hur idéer kan användas inom organisationen utan hur de bidrar till det allmännas bästa. Om en idé inte bidrar till det allmännas bästa så bör den omvärderas.

TEXT & FOTO: JAN OLSSON

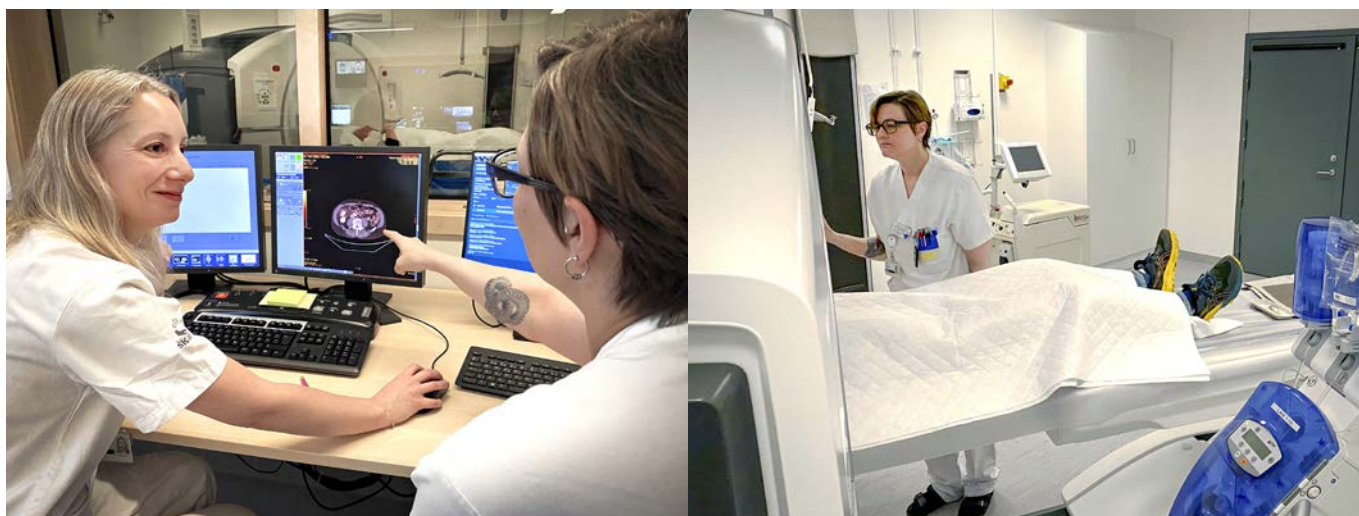

Stephan Schaefer kom i höstas ut med boken *Organizing Creativity*.

En strålande arbetsdag

Elin Trägårdh är överläkare inom nuklearmedicin vid Skånes universitetssjukhus i Malmö och professor i klinisk fysiologi vid Lunds universitet. LUM har följt henne under en arbetsdag.

Kan bilderna från PET-kameran användas trots att patienten inte låg helt stilla? undrar röntgensköterskan Tove Lindström (th). Elin Trägårdh tycker att de fungerar.

09.00 Läkarnas bildgranskningsrum

Det är torsdag förmiddag på Avdelningen för klinisk fysiologi och nuklearmedicin vid Skånes universitetssjukhus. Elin Trägårdh sitter i läkarnas speciella datorrum och granskar medicinska bilder från patienter med prostatacancer. Hon har tidigare på morgonen haft internutbildning i hur man hanterar hotfulla situationer inom vården, även om incidenter av detta slag är väldigt ovanliga på hennes avdelning.

– Jag arbetar framför allt med PET-undersökningar. Till oss kommer främst patienter med cancer för att genomgå PET-undersökning, kombinerad med datortomografi. Det är numera en av de vanligaste nuklearmedicinska undersökningarna och den görs för att diagnostisera olika tumörsjukdomar, utvärdera behandlingseffekt och för att upptäcka återfall, förklarar Elin Trägårdh.

På skärmen har nu bilder från Lars 62 år dykt upp. Han har tidigare opererats för prostatacancer och Elin Trägårdh studerar noggrant hans bilder för att upptäcka eventuella metastaser. Hon pekar på några misstänkta röda små fläckar.

– Före undersökningen får patienten en spruta med radioaktiva molekyler som tas upp av tumörcellerna. Det är den aktivitet som visar sig som rött i några av bäckenets körtlar.

10.00 Kameramanöverrummet

Plötsligt ringer röntgensköterskan Tove Lindström från kameramanöverrummet och behöver specialishjälp för att tolka en bild. Inne i PET-kameran ligger en man med magcancer som inte varit helt stilla under undersökningen. Kan bilderna användas ändå? Elin Trägårdh granskar ingående skärmen och ger sedan beskedet att de fungerar och alltså inte behöver tas om.

Handledning via Teams med en student på biomedicinprogrammet.

CT OCH PET

Datortomografi (CT) och positron-emissionstomografi (PET) är båda medicinska bildtekniker.

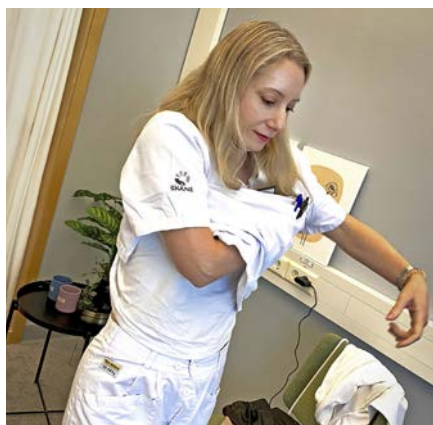
CT använder röntgenstrålar för att skapa detaljerade bilder av kroppens organ och används för att upptäcka olika sjukdomar i kroppens olika organsystem.

PET använder en liten mängd radioaktiva läkemedel, för att ge information om cellaktivitet och för att diagnostisera och övervaka sjukdomar som till exempel cancer.

11.00 Kontoret

Dags för handledning via Teams med en student som gör sitt examensarbete på biomedicinprogrammet. Frågorna är många och Elin bemöter lugnt och metodiskt studentens olika funderingar.

– Jag gillar mötet med studenterna och att undervisa. Dessutom är ju en professur en lärartjänst, så ett visst mått av undervisning tycker jag att man ska ha. Förutom att jag också undervisar på läkarutbildningen, har jag även flera deltidsdoktorander. ►

Dags att byta om från läkare till forskare.

12.30 Kontoret

Efter lunch har Elin forskningstid. Men först byter hon om från sjukhuskläderna till privata. Hon har flera forskningssamarbeten på gång, men det största projektet är nog hur man ska kunna använda AI för att bättre tolka PET-bilder, eftersom det kan ta timmar för läkaren att tyda resultaten för en enda patient. Tillsammans med ingenjörer och urologer vill Elin Trägårdh hitta nya sätt att få ut mer och snabbare information från bilderna, från bland annat prostatacancerpatienter. Med hjälp av maskininlärning kan man då mer effektivt mäta hur mycket tumörer som finns kvar i kroppen, eller bedöma effekten av en behandling.

– Den bildteknik vi använder i Skåne är så pass ny att vi egentligen inte vet hur vi ultimata ska behandla de här patienterna, eftersom sjukdomsfall tidigare upptäcktes med äldre bildtekniker. Nu har vi fått känsligare metoder som ger mer information, men vi måste också utveckla verktyg för att tolka all ny data.

ELIN TRÄGÅRDH

BOR: i Lomma

ÅLDER: 44 år

FAMILJ: Man och två söner på 7 och 9 år.

GÖR PÅ FRITIDEN: Joggar och går på yoga. Ser till att barnen gör läxor och skjutsar dem till olika aktiviteter.

14.20 På väg från CRC

Sedan årsskiftet är Elin Trägårdh också biträdande HMS-prefekt vid Institutionen för translationell medicin som ligger på CRC – tvärs över gatan från Elins kontor.

– För mig som länge varit förankrad i sjukvården, är det spännande att få en djupare inblick i universitetets organisation och som anställd kunna påverka min arbetsplats. Det är kul att vara med i många olika sammanhang och få möjlighet att lära sig nya saker.

14.30 Fikarummet

Kaffe!

15.30 Sjukhuskulverten

Det är dags för eftermiddagens behandlingskonferens där olika specialistkompetenser träffas och diskuterar sina patienter. På dagens agenda finns tio patientfall med prostatacancer och fallet med Lars 62 år, är det första som kommer upp. Elin får lämna sitt utlåtande om hans PET-bilder och tillsammans med övriga prover, fattas beslut om fortsatt behandling. Det verkar som om Lars trots allt har en god prognos.

– Genom de här konferenserna känns det

På väg till kontoret mittemot CRC.

som om jag är del i något större, samtidigt som jag gör nytta för den enskilda patienten. Forskningen bidrar till att de patienter som drabbas kan få ett bättre omhändertagande om några år och undervisningen är en investering i framtidens vårdpersonal. Alla delarna är lika viktiga för mig.

TEXT & FOTO: ÅSA HANSDOTTER

Tio patientfall diskuteras av olika specialistkompetenser på behandlingskonferensen.

För Michael Rübssamen är rollspel en bubbla där han får utlopp för sin kreativitet och kan skapa upplevelser tillsammans med andra.

– Rollspel tränar muskler som förmågan att lyssna, lösa problem och interagera socialt och det är viktiga muskler att kunna spänna i en undervisningssituation, säger han.

Michael Rübssamen i rollspelstagen. FOTO: MICHAEL STRÖMGREN

Han tränar upp lärarmuskulaturen med rollspel

– Det goda akademiska samtalet bygger på hur man som lärare kan hjälpa studenten att utvecklas och nå sitt mål, säger Michael Rübssamen som är forskare och lärare i medie- och kommunikationsvetenskap.

Det centrala i rollspel är klassisk lek. Michael Rübssamen menar att man kan använda lekens principer – att studsa och bolla idéer mot varandra – för att till exempel hjälpa studenter att förbättra sina uppsatsidéer.

– I rollspel är inställningen att allt är möjligt. Att visa samma entusiasm i mötet med studenterna smittar och leder dem vidare i deras arbete.

En intressant detalj är att oproporionerligt många lärare på olika nivåer håller på med rollspel i förhållande till andra yrkesgrupper, berättar han.

Michael Rübssamen fastnade för rollspel redan som tonåring under den stora roll-

spelsvågen i mitten på 90-talet. Då spelade han det klassiska bordsrollspelet Drakar och demoner.

– Det var ett spännande och annorlunda sätt att umgås på och leka – ett stort äventyr. Det var också ett sätt att binda ihop många av mina intressen som läsande, skrivande, berättande och drama, säger Michael Rübssamen.

HANS INTRESSE ACCELERERADE. Andra rollspel ledde honom in på levande rollspel, lajv, som var stort på den tiden i Norrtälje där han växte upp.

Rollspelens popularitet minskade i början på 2000-talet, så när han hade flyttat till Lund dröjde det innan han hittade folk att spela med. Men 2016 tog det fart igen när han var med och skapade ett lajv inspirerat av J.K. Rowlings arbeten.

– Vi gjorde en magisk marknad i Holmgången i Malmö som liknade den i Diagongränden i Harry Potter. Ganska oväntat kom det cirka 3000 personer, berättar Michael Rübssamen. Kyndelsmarknad i lykttändargränd, som den kallas idag, innebar en återfödelse för mitt rollspelande.

Han beskriver lajvandet som en sorts improvisationsteater.

– En del lajvare går igång på kläderna och pysslandet för att mejsla fram sin roll. Jag har tummen mitt i handen och är inte en pysslare, utan jag köper lite konstiga kläder på Myrorna och försöker ge dem rätt patina genom att riva sönder och hoppa lite på dem för att de ska se rätt ut för rollen.

FRAMFÖR ALLT är det berättandet i rollspel som lockar honom.

– Vem är det som berättar? Hur berättar man och varför? Hur kan man mutera och återanvända de gamla klassikerna och göra något nytt?

Idag spelar Michael Rübssamen rollspel ofta, en till två gånger i veckan.

– Rollspel handlar om att få chansen att leka och hitta på saker med andra. Det är en liten bubbla i vardagen. Jag går in i den och stänger ute allt annat och är bara här och nu – i stunden.

GISELA LINDBERG

Förbränningsmotorer är ämnet som har kallats fult och otidsenligt. Men i själva verket är det inte alls omodernt – det är ett forskningsområde i framkant och en viktig del av en hållbar energiomställning.

Förbränningsmotorn – viktig även i framtiden

Martin Tunér är professor i förbränningsmotorer på LTH och förklarar att ett fungerande och jämlikt samhälle behöver transporter, det slår även FN:s globala mål fast. Men hur transporterar vi på ett klokt och hållbart sätt?

– Elektrifieringen är en förutsättning för framtidens transporter, men den räcker inte som enda lösning. Vi behöver arbeta med flera olika verktyg samtidigt för att hitta de bästa lösningarna för klimatet, säger han.

MARTIN TUNÉR BERÄTTAR att internationella energiorganet IEA visar att om elektrifieringen går för snabbt så fortsätter vi att vara beroende av fossilt kol. Andra energislag som sol-, vind- och vattenkraft räcker i dagsläget inte för att möta det ökande behovet av el som elektrifieringen leder till.

– Omställningen behöver ske på ett balanserat sätt där vi fokuserar på flera vägar framåt samtidigt, säger han.

Förbränningsmotorn ingår i den framtidsbilden.

PÅ VÄGARNÄ runt om på jorden rullar en och en halv miljard fordon. Merparten av dem drivs med hjälp av förbränningsmotorer och endast en liten del är elektrifierade.

– Vad ska hända med alla dessa fordon? Ska vi fortsätta köra på fossil bensin och diesel, eller ska vi ta fram fossilfria bränslen som passar de motorer vi redan har?

Martin Tunér undersöker hur förbränningsmotorer fungerar ihop med nya bränslen och vilka anpassningar som behöver göras.

Frågorna är retoriska, för Martin Tunér säger med självklarhet att vi ska arbeta med förnybara bränslen för de motorer som redan är i bruk. Han tycker också att vi ska vidareutveckla motorerna för de fordon och maskiner som inte är möjliga att elektrifiera eller där elektrifieringen får en större negativ klimatpåverkan.

– Förbränningsmotorn är en sorts allätare som kan drivas av många olika saker. Det stora problemet är att den främst drivs av fossil olja. Det är alltså inte motorn det är fel på, det är bränslet vi måste förändra.

Trots att bränslet är ett av de största pro-

blemen så berättar Martin Tunér om en syn på forskningen om förbränningsmotorer som något omodernt och dåligt:

– Vi som forskar inom förbränning har fått höra att det vi gör är fult, ondskefullt och att vi är köpta av oljebolagen.

Men Martin Tunér ser en trend mot en mer nyanserad bild av forskningen.

– Tonen är en annan idag med en ökad förståelse för utmaningen att fasa ut de fossila energislagen, och att om vi tackar nej till förnybara drivmedel eller förbjuder förbränningsmotorer, då klarar vi inte omställningen.

Så hur går anpassningen av förbränningsmotorn till?

I Sveriges största labb för motorforskning växer svaren fram. Motorlabbet på LTH består av fjorton testceller som alla rymmer olika sorters motorer, bränsleceller och eldrivlinor.

I labbet finns motorer för bilar, lastbilar och fartyg vars teknik byggs om och testas med andra bränslen än fossila.

– Här undersöker vi hur motorn funkar ihop med ett nytt bränsle och vilka anpassningar som behöver göras, säger Martin Tunér.

NÅGRA AV BRÄNSLENA som forskningen har stor fokus på nu är vätgas, ammoniak och metanol, vilka kan produceras av överskottsel från vind och solkraft. De påverkar motorerna på olika sätt och kräver olika justeringar av maskintekniken.

– Det är intressant att se hur dessa bränslen som kan framställas och användas med lägre klimatpåverkan, ofta också ger bättre motoreffektivitet än fossil bensin och diesel, säger Martin Tunér.

Men bränslena är inte det enda som studeras.

– Vi gör simuleringar och undersöker hur motorerna kan optimeras och effektiviseras för ett robust och hållbart transportsystem. Vi tittar också på den totala miljöpåverkan från ett visst energislag genom livscykelanalyser.

ÅTERKOMMANDE för Martin Tunér är en smartare användning av resurser. Han disputerade med en avhandling om motorsimuleringar, och redan under doktorandtiden i början på 2000-talet fokuserade han på resursanvändning och cirkulär ekonomi för transporter.

– De planetära gränserna är just vad de låter som – gränser. Resurserna är inte oändliga och måste kombineras på ett klokt sätt för att de ska räcka. Vi människor behöver också acceptera ett annat sätt att leva för att planeten ska hålla, säger han.

**TEXT & FOTO:
JESSIKA SELLERGREN**

I motorlabbet finns motorer för bilar, lastbilar och fartyg vars teknik byggs om och testas med ickefossila bränslen.

Rektor beslutade 2022 om fem forskningsområden som ska vara universitetets profilområden fram till 2030. Förhoppningen då var att regeringen snabbt skulle sjösätta planerna på att profilera landets lärosäten och skjuta till mångmiljonbelopp. Men regeringsskiftet hösten 2022 innebar istället utredning och analys och fortfarande är det oklart om den nationella satsningen blir verklighet. LUM har tagit tempen på universitetets profilområden när snart två år har gått sedan starten.

Profilområden fast i limbo

Ett och ett halvt år efter att regeringen tillträdde är det fortfarande oklart om det blir en nationell satsning på olika profilområden vid landets lärosäten. Frågan bereds just nu inom Regeringskansliet.

Den tidigare, socialdemokratiskt ledda regeringen ville satsa på att tydligare profilera universiteten i Sverige. Tanken var att lyfta fram olika styrkor vid olika lärosäten. Målet var att sådana nationella profilområden skulle bli verklighet i år och att staten skulle skjuta till medel för att finansiera dem. Men så blev det inte.

NÄR DEN NYA REGERINGEN tillträdde hösten 2022 valde man att skjuta upp införandet av nationella profilområden för ytterligare analys och utredning. I en intervju med LUM strax efter regeringens tillträde sade utbildningsminister Mats Persson att ett eventuellt införande kommer att ske

tidigast 2025. Bland annat pekade han på att profilområdena mötts av en hel del kritik. Han menade också att ett eventuellt införande skulle vara komplext på grund av ändrade ersättningsmodeller och struktur för hur pengar fördelas och därför måste utredas noggrant.

DET NUVARANDE fördelningssystemet är från 2008. Eventuella förändringar i systemet görs enligt utbildningsdepartementets universitets- och högskoleenhet först efter att regeringen informerat riksdagen, antingen genom proposition eller skrivelse. Ett eventuellt beslut meddelas därefter antingen i budgetpropositionen i september eller i forskningspropositionen senare under året.

LUM har sökt utbildningsminister Mats Persson för en intervju. Genom sin presssekreterare avböjer han med motiveringen att frågan om profilområden just nu bereds inom Regeringskansliet.

JAN OLSSON

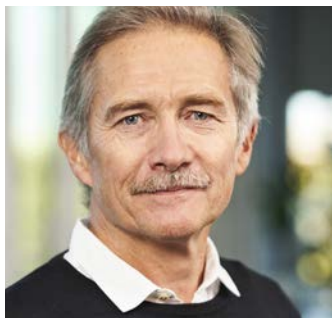
Smal apparat med smala resurser

Profilområdet ljus och material bygger på forskningsmiljöerna NanoLund och Lunds Lasercentrum ihop med MAX IV. Målet är att få till fler samarbeten och hitta nya synergier, men utan ett rejält kapitaltillskott går profilområdet på sparlåga.

– För oss har det varit lätt att komma igång. Vårt profilområde baseras på två starka och välfungerande centrum, NanoLund och Lunds Lasercentrum, där forskare samarbetat sedan tidigare, säger områdets koordinator Tönu Pullerits, professor i kemisk fysik.

Enligt honom har LU en särställning i forskningen kring ljus och material. Kombinationen med de infrastrukturerna som finns i Lund är svårslagen och inget som andra svenska universitet kan matcha, anser han.

Så här långt har profilområdet, med

Tönu Pullerits.
FOTO:
JOHAN PERSSON

Tönu Pullerits ord, emellertid varit "en väldigt smal apparat". Beskrivningen bottnar i resurserna som tillförts, fyra miljoner kronor per profilområde att räcka från startåret 2022 till och med i år.

En del av pengarna, en miljon kronor, har gått till att skapa anslag för unga forskare, i första hand doktorander och postdoktorer. Kravet har varit att minst en ljusforskare och

en materialforskare söker tillsammans. Utlysningen hade inte ägt rum utan profilområdespengarna. Två tredjedelar av de sökande har varit kvinnor. Fem ansökningar har beviljats 200 000 kronor vardera.

Signalerna från politikerna i Stockholm om profilområdenas framtid är svajiga och svårtydda, anser Tönu Pullerits. Om höstens forskningsproposition innebär en satsning förändras förutsättningarna radikalt till det bättre. Om inte måste universitetsledningen tänka till, menar han.

– Smala resurser räcker bara till en smal apparat. Att kalla något universitetets profilområde och finansiera det med 1,6 miljoner kronor per år är inte adekvat, då är det mer ett projekt än ett profilområde. Det behövs tio gånger så mycket pengar som idag för att vara profilområde på riktigt.

JAN OLSSON

Naturbaserade framtidslösningar

Nya sätt att angripa akuta problem

Roligast med profilområdet Naturbaserade lösningar är att möta forskare med nya perspektiv och utbyta idéer. Tråkigast, de högt ställda förväntningarna som inte rimmar med de ekonomiska resurserna.

Det menar Henrik Smith, koordinator för profilområdet Naturbaserade lösningar.

Profilområdet involverar 66 forskare från fem fakulteter samt Internationella miljöinstitutet. Givet de ekonomiska resurser som finns anser Henrik Smith att forskarna kommit långt vad gäller att mötas, utbyta idéer och tänka ut nya riktningar för forskningen.

– Det är inte den miljö där det produceras flest vetenskapliga artiklar, men man diskuterar och hittar nya sätt att angripa de problem som vetenskapen faktiskt behöver lösa.

Forskarna träffas över ämnesgränserna och diskuterar viktiga teman, som värdet på biologisk mångfald. Målet är nya projektidéer och ansökningar. Man arbetar också aktivt med att öka synligheten och nå ut med den forskning som redan finns på området.

Det som varit svårast den första tiden är diskrepansen mellan de resurser som finns och förväntningarna som ställs från universitetets sida, menar Henrik Smith. Inledningsvis skulle det finnas en strategi för framtida rekryteringar. Det ekonomiska läget samt att varje profilområde har runt 1,6–1,7 miljoner kronor per år gör det svårt att jobba med rekryteringsbiten.

Om regeringen satsar på profilområden och tillför resurser i forskningspropositionen så skulle det betyda mycket, enligt Henrik Smith. Den plattform man byggt upp med

Henrik Smith.
FOTO:
JOHAN PERSSON

små medel skulle kunna växlas upp rejält.

– Jag tror det skulle betyda att Lund fick ett jättestort genomslag för forskning på det här området. Fördelarna är att vi jobbar med extremt relevanta frågor och att vi har en väldigt stark ämneskompetens här i Lund. Det ser man genom att forskningen på området genererar stora externa resurser.

JAN OLSSON

Naturlig och artificiell kognition

Nätverk blev genväg till området

Strategin inom profilmrådet
Naturlig och artificiell kognition är att skapa goda förutsättningar för möten mellan forskare med olika specialitet och bakgrund.

– Det har resulterat i en hel del gemensamma ansökningar och ett antal forskningsprojekt har beviljats medel, det är kul, säger koordinatörn Kalle Åström.

När profilmrådet slogs upp hade nätverket AI Lund varit igång ett tag. Nätverket startade på grund av att frågor om AI blev allt bredare och viktigare. Med tiden växte det till att involvera forskare från de flesta fakulteter. För profilmrådet innebar det något av en genväg att nätverket redan var på plats.

Kalle Åström. FOTO: JOHAN PERSSON

– Det var värdefullt, många som är med i nätverket deltar i profilmrådet. Det är forskare inom medicin, teknik, naturvetenskap, konst, samhällsvetenskap, juridik och HT-fakulteterna, berättar Kalle Åström.

Profilmrådet består av en ledningsgrupp på fem personer som träffas digitalt varje vecka, 40 forskare i en kärngrupp, samt ytterligare cirka 80 forskare. Alla ska ges möjlighet att träffas för att öka chanserna till nya samarbeten och gemensamma ansökningar, det kan vara i workshoppar, vid lunchseminarier eller föredrag.

Två andra sätt att mötas är genom filmer eller en veckolång så kallad sabbatical inom universitetet.

– Alla forskare i kärngruppen har gjort

Proaktivt åldrande

Positiv men administrationsfylld start

Ledning och administration har krävt mycket tid och regeringens beslut att pausa de nationella profilmrådena har förändrat förutsättningarna. I övrigt har den första tiden som nytt profilmråde varit väldigt positiv, menar Susanne Iwarsson, koordinatör för Proaktivt åldrande.

Framför allt har bildandet av profilmrådet lett till uppmärksamhet och intresse för forskningsområdet. Från de inledande 36 medlemmarna har man i dag 139 forskare från alla fakulteter utom en knutna till sig. Dessutom är Susanne Iwarsson stolt över att begreppet proaktivt åldrande, som hon och kollegorna har lanserat, nu kan

etableras som ett nytt forskningsområde.

Att universitetet tilldelade varje profilmråde fyra miljoner kronor som en grundplåt, kom som en positiv överraskning i början av arbetet.

– De täcker ett centrumstöd i form av koordinatör, samordnare, kommunikatör och administratör. Det finns också lite pengar till workshoppar, en årlig retreat och gemensamma after work – saker som fungerar som ett socialt kitt. Dessutom har vi avsatt medel som forskare kan ansöka om för nya samarbeten.

Men hittills är det ändå ledning och administration som har tagit mest tid.

– Det är frustrerande när man vill komma i gång med forskningen. Det kan vara svårt att upprätthålla intresset i en stor organisa-

Susanne Iwarsson. FOTO: CHARLOTTE CARLBERG BÄRG

tion och det är lätt att fråga sig – ska vi inte komma i gång? Använder ni alla pengar till administration?

varsin femminutersfilm om sin forskning och sedan ser vi till att de forskare som kan ha störst utbyte av varandra får se varandras filmer. Det blir kanske fem filmer per forskare, säger Kalle Åström och fortsätter.

– Sabbatsveckan är något som vi infört ganska sent. Det handlar om att man i en vecka sitter på ett kontor någon annanstans inom universitetet. Man gör sitt vanliga jobb men vid fikabordet träffar man doktorander och lärare från en annan forskningsmiljö.

Förhoppningen är att regeringen satsar på att profilera lärosätena och skjuter till pengar och att universitetet matchar det. Gärna i nivå med SFO:erna.

– Med 10 till 20 miljoner om året skulle man kunna gasa på ett helt annat sätt och anställa postdocs, någon professor, och starta doktorandprojekt, säger Kalle Åström.

– Om regeringen inte satsar så fortsätter vi som nu, men det är klart att det blir ganska urvattnat.

JAN OLSSON

Regeringen har, under den tid som arbetet med att bygga upp profilområdena pågått, skickat flera signaler om att satsningen på profilering kanske inte blir av.

– Vi får invänta forskningspropositionen som kommer i höst, men de flesta verkar vänta sig att detta inte kommer att ligga kvar som en satsning. Det har vi börjat acceptera.

Om den nationella satsningen utelämnas behöver förväntningarna på profilområdena förändras, menar Susanne Iwarsson.

– I nuläget finns det en diskrepans mellan föreställning och verklighet som vi måste få bukt med. Vi kanske inte kommer att ha muskler vad gäller pengar, men däremot kan vi erbjuda nätverk för att utveckla excellent forskning, utbildning och samverkan.

MINNA WALLÉN-WIDUNG

Mänskliga rättigheter

Undervisning står i fokus

Hur undervisar man om mänskliga rättigheter vid universitetet? Den frågan har varit i fokus för Lena Halldenius, koordinator för profilområdet Mänskliga rättigheter, det senaste året.

– Det finns mycket forskning om hur man undervisar i mänskliga rättigheter inom till exempel förskolan, men inte inom den högre utbildningen. Så det har varit prioriterat den första tiden, säger hon.

INOM KORT släpps en rapport på ämnet, som ska bli den första i serien Lund Human Rights Reports. Dessutom har profilområdet hunnit arrangera en internationell konferens på samma tema – Human rights in higher education. Flera samarbetsprojekt över fakultetsgränserna är också på väg att bli verklighet, bland annat inom mänskliga rättigheter och ny teknik.

ÄVEN OM LENA HALLDENIUS är glad över de initiativ som tagits, finns det utmaningar med att jobba tvärvetenskapligt på det sätt som profilområdena bygger på.

– Lunds universitet har en stark linjeorganisation och även om ambitionen att vi ska jobba över gränserna är jättebra är det inte helt lätt att göra det. Det finns en förväntan på att fakulteterna ska prioritera profilområdena, men i tuffa ekonomiska tider har fakulteterna begränsade möjligheter att satsa på saker som ligger utanför deras kärnområde.

Just finansieringen är fortfarande en osäker fråga. Lena Halldenius har gett

Lena Halldenius. FOTO: JOHAN PERSSON

upp hoppet om att den nationella satsningen på profilering ska bli av. I stället tror hon att profilområdena blir en lokal LU-satsning även framöver.

– Jag räknar kallt med att vi får ekonomiskt stöd från universitetsledningen och i övrigt satsar vi främst på extern finansiering för vår forskning.

UNDER 2024 satsar man bland annat på att starta ett doktorandnätverk. Dessutom behöver profilområdet en stabilare hemvist och Lena Halldenius hoppas att det ska etableras ett centrum för mänskliga rättigheter vid universitetet.

– Det är en sten vi har satt i rullning. Vi har stöd från vår hemmainstitution och nu får vi jobba oss uppåt i organisationen.

MINNA WALLÉN-WIDUNG

Sara Farshchi och hennes före detta handledare Carita Paradis, som var den som upptäckte plagiatet.

Hennes forskning plagierades

– saknar stöd från universitetet

PLAGIAT. Språkvetaren Sara Farshchis forskning plagierades av tre ukrainska forskare och publicerades som deras.

Det har gått fem månader sedan professor Carita Paradis upptäckte att delar av hennes före detta doktorand Sara Farshchis fem år gamla avhandling plagierats av tre ukrainska forskare och att plagiatet publicerats bland annat av det internationella förlaget Springer.

TROTS UPPREPADE PÅSTÖTNINGAR har Springer inte avpublicerat och de ukrainska forskarna har inte lidit några konsekvenser av sitt fusk. Inte mer än att de portats från att delta i Future Technologies Conference i San Francisco där de också lät publicera plagiatet.

Sara Farshchi är frustrerad. Dels för att Springer inte avpublicerar plagiatet, dels för

att hon under månaderna som gått saknat stöd och hjälp från Lunds universitet.

– Jag önskar att universitetsledningen hade kontaktat universitetet och forskarna i Ukraina och hållit dem ansvariga för vad de gjort.

SYDSVENSKAN VAR FÖRST att rapportera om textstölden som Sara Farshchi utsatts för. Efter det har hon fått mejl från forskare i Ukraina, som uttryckt sin besvikelse över vad deras landsmän har gjort. De har också berättat vilka instanser i Ukraina som hon kan vända sig till för upprättelse.

– Och den chansen ökar betydligt om det inte är jag som enskild forskare från ett utländskt universitet som klagar, säger Sara Farshchi.

– Jag vill att Springer avpublicerar plagiatet och tar ansvar för att de gjort fel. Och så vill jag att de här tre forskarna hålls ansvariga på något sätt, jag vill att fuskets ska

få konsekvenser för dem. Och så vill jag att Lunds universitet visar sitt stöd tydligt, som det är nu så vet jag inte om universitetet stödjer mig och andra forskare i samma situation.

LUM har sökt universitetsledningen.

TEXT & FOTO: JAN OLSSON

PLAGIATET

Sara Farshchi disputerade i språkvetenskap för fem år sedan. Plagiatet publicerades i höstas och upptäcktes den 9 november. Det som plagierats av de ukrainska forskarna är delar av den så kallade kappan (avhandlingens sammanfattning) samt delar av en av de fyra artiklarna i avhandlingen. Totalt 14 sidor plus referenser.

Doktorandombudsmannen:

LU borde öka sin kunskap om plagiatfrågor

PLAGIAT. Internationella textstöder är svåra att hantera, inte minst för en enskild forskare. Universitetet borde gå i bränschen och ta reda på hur plagiatfrågor hanteras i olika länder och vilka instanser som finns där.

Det anser doktorandombudsmannen Haro de Grauw.

– Universitetet skulle kunna ha en sådan resurs och samla på sig kunskap om hur sådana frågor hanteras i olika länder i världen. Det kan man inte förvänta sig att en enskild forskare ska göra.

I **SVERIGE** är rutinerna för att hantera misstänkt fusk förhållandevis bra, enligt Haro de Grauw. Nämnden för prövning av oredlighet i forskning (Npof) är ett exempel. Hur det ser ut i andra länder är mer oklart.

– Vi har också en kultur på lärosätena där fusk och oredlighet tas på allvar. Jag är inte säker på att samma kultur finns i andra länder. Som forskare i Sverige och även som svenskt lärosäte vet man väldigt lite om hur det fungerar i andra länder.

I Sara Farshchis fall (artikeln intill) var det delar av avhandlingen som plagierades. Haro de Grauw tror att det är långt vanligare än många tror.

– Det misstänker jag starkt. Det här är en person som stannat kvar inom akademien efter att ha disputerat. Många doktorander disputerar men lämnar sedan akademien. Frågan är om någon någon skulle upptäcka om deras avhandlingar plagieras.

PÅ SIKT är det akademien som riskerar att skadas mer än den vars texter plagieras,

Doktorandombudsmannen Haro de Grauw.

menar han. Allmänhetens förtroende för forskning och forskare är stort och fallet kan bli högt om det skadas av fuskare.

– Det kommer alltid att finnas fuskare, så det är viktigt att det finns färdiga verktyg när sådant här inträffar.

HARO DE GRAUW BETONAR att det måste finnas stöd på olika nivåer. Det är inte bara det formella och praktiska och att veta vart man ska vända sig som är viktigt.

– I sådana här situationer är det viktigt att ta reda på hur människan som drabbats mår och erbjuda stöd om det behövs.

TEXT: JAN OLSSON

FOTO: CHARLOTTE CARLBERG BÄRG

FOTO: MARGARETA JOHANSSON

Storsatsning på polarforskning

FORSKNING. EU satsar motsvarande 163 miljoner kronor över fem år på tvärvetenskaplig forskning i polarområdena. Naturgeografen Margareta Johansson kommer att jobba i projektet.

Forskningsprojektet, kallat POLARIN, ska möjliggöra för forskare från hela världen och inom olika discipliner att forska i polarområden. Forskarna ges tillgång till bland annat forskningsstationer, forskningsfartyg, isbrytare och observatorier på land och till havs. Sammanlagt 64 forskningsinfrastrukturer.

Polarområdena lämpar sig utmärkt för att studera de pågående klimatförändringarna. Det är där förändringarna märks tydligast.

– Vi behöver lära oss mer om vad som händer i dessa områden och hur det påverkar resten av världen för att kunna anpassa oss till framtidens utmaningar, säger Margareta Johansson, som är koordinator för ett annat EU-projekt, INTERACT, som sammanlänkar alla landbaserade forskningsstationer i Arktis.

– Vi tar med oss allt vi har lärt från vårt projekt, som hållit på sedan 2011, i det nya projektet och kommer främst att koncentrera oss på att ge tillgång till forskningsstationer och isbrytare.

Margareta Johansson.

FOTO: JOHAN JOELSSON

JOHAN JOELSSON

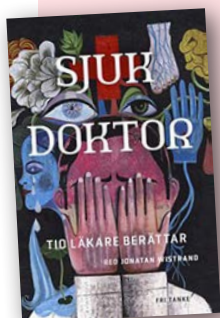
Redaktören
Jonatan
Wistrand.
FOTO: MARTIN
SÖRBO

Varför behövs en bok om sjuka läkare?

– Vi ser ofta rubriker om hur stress och ohälsa ökar bland vårdpersonal. Men vi får sällan höra berättelserna från de som drabbas. Jag vill att boken ska fungera som katalysator för fortsatta samtal bland studenter och vårdpersonal om hur vi som jobbar i vården bäst tar hand om oss själva och varandra vid egen sjukdom.

Hur fick du idén till boken?

– För några år sedan skrev jag en idéhistoriskt orienterad avhandling om läkaren som patient. Då slog det mig att det saknades en bok som samlade sjukdomsberättelser av läkare från vår egen samtid. Den här boken nystar i några av de praktiska och känslomässiga utmaningar som läkare möter vid egen sjukdom.

JONATAN WISTRAND (RED)
**Sjuk doktor:
tio läkare berättar**
(Fri Tanke)

Bilderbok om små och stora ting i naturen

PER HENNINGSSON
Den lilla boken
(Idus Förlag)

Drygt ett år efter debuten ger naturvetaren Per Henningsson ut sin andra bok, *Den lilla boken*, en bilderbok för de små, i första hand 3–6-åringar, som berättar vad som finns där ute bara man tittar riktigt, riktigt noga. Liv och rörelse finns överallt och i naturen kan det lilla vara stort och

tvärtom. På samma sätt som i debuten *En stor liten vän* har Per Henningsson både skrivit och illustrerat *Den lilla boken*. Själv beskriver han den som en "kul-knepig berättelse som leker med perspektiv och som tar läsaren med på en resa ner i det lilla lilla".

MÅNS RIPA
Mörk höst i Torsås
(Ultima Esperanza Books)

Måns Ripa är pseudonym för Finn Bergstrand, 92 år, statsvetare från Lund, före detta ambassadör och Asienkonsult för Lunds universitet. *Mörk höst i Torsås* är hans 15:e deckare och nu har huvudpersonen, polisen Vendela Karlsson, gått i pension. Ändå spelar hon en central roll i handlingen.

Mörk höst i Torsås är en pusseldeckare med inslag av aktuella politiska konflikter. Som flera av de tidigare deckarna utspelar sig denna i östra Småland, i trakterna av Kalmarsund.

DAVID DUNÉR, SVANTE NORDIN, ANNA TUNLID (RED)
Homo Sapiens och andra djur
(Lunds universitet)

I november 2022 anordnades ett seminarium till minne av idé- och lärdomshistorikern Gunnar Broberg, som avlidit tidigare samma år. Föredragen som hölls vid seminariet har samlats i volymen *Homo Sapiens och andra djur*. På 84 sidor beskrivs Gunnar Brobergs forskargärning, bredden och mångsidigheten och de avtryck hans forskning har satt i den offentliga debatten. Uppsatserna i skriften beskriver bland annat hans bidrag till genetikens, djurens och rasbiologins historia.

Utöver redaktörerna har Nils Uddenberg, Maja Hagerman och Adam Furbring bidragit.

FOTO: JOHAN JOELSSON

Gästkrönikörer skriver återkommande i LUM. I det här numret skriver Charlotta Turner, Naturvetenskapliga fakulteten, om olika aspekter på om anställda ska ha egna rum eller inte. Åsikterna är skribentens egna.

Cellkontorens vara eller icke vara – inte bara en fråga om ekonomi och nya arbetsformer

Frågan om tillgången till egna arbetsrum, så kallade cellkontor, är en stor och känslig fråga för anställda vid Lunds universitet. Flera fakulteter har tagit fram principer för fördelning av arbetsplatser. Eftersom ekonomin är ansträngd och ökande lokalkostnader gröper ur fakultetsmedlen så behöver verksamheterna förtätas, det vill säga samma antal personal tränger in sig på en mindre yta. Givet det faktum att vi sedan pandemin arbetar mer hemifrån, har vi råd att betala hyra för sällan använda kontor?

DEN HÄR KOLUMNEN handlar dock om en mindre belyst fråga vad gäller cellkontorens vara eller icke vara: Förutom det arbetsmiljömässiga (till exempel behov av fokusarbete) samt det rent praktiska (förvaring av böcker) – vad betyder det egna kontoret för individen rent emotionellt?

Under 2023 var jag projektledare för arbetet med etablering av en gemensam fysik- och kemiverksamhet i Science Village på Brunnsög. Frågan om framtidens kontorsmiljöer var ett rött skynke vid möten med verksamheten, och de som ser rött är ofta professorer vid berörda institutioner. I samtal med personal i verksamheten uppfattar jag oro och rädsla, till och med ilska över risken att mista det egna kontoret. Det är såpass starka reaktioner att man bör fundera på om risken att förlora det egna kontoret är ett hot mot personalens grundläggande trygghet, och inte enkom ett hot mot att kunna utföra ett bra jobb.

Trygghet handlar om att människor har ett behov av att ha kontroll över sina liv. Det betyder att man vill veta var man ska sitta och arbeta innan man lämnar hemmet

på morgonen. Personalen vill inte spendera tid på att leta efter ett ledigt flexkontor, fokusrum eller mötesrum under dagen – inte bara för att det är tidskrävande, utan för att det också skapar otrygghet och förlust av kontroll.

OM VI BORRAR ÄNNU DJUPARE i frågan; vad betyder egentligen det egna kontoret för en lärare eller en forskare? Som redan nämnts skapar rummet en trygghet, och en möjlighet att "boa in sig". Att ha ett eget bo eller revir är en grundsten till trygghet. Kontoret kan dekoreras med personliga detaljer som foton på familjemedlemmar. Arbetsrummet är starkt förknippat med den egna identiteten, och status. Kontoret kan innehålla bevis på framgång som till exempel inramade utmärkelser. Inne på arbetsrummet sköter forskningsledaren allehanda möten med studenter och doktorander i "företaget forskargruppen".

VID OMORGANISATIONER och nybyggnationer borde kontorsmiljöfrågan diskuteras ur flera olika perspektiv; inte bara ekonomiska. Det är populärt just nu med aktivitetsbaserade kontorsmiljöer och flexkontor, men frågan är om vi biter oss själva i svansen om vi planerar för sådana miljöer i framtiden. Vill vi ha medgörliga och anpassningsbara lärare och forskare i flexibla och delade kontor? Eller kan det finnas ett högre syfte med envisa och på gränsen till självöverskattande professorer som driver forskningen framåt?

CHARLOTTA TURNER

PROFESSOR VID KEMISKA INSTITUTIONEN
VICEDEKAN VID NATURVETENSKAPLIGA FAKULTETEN

Lunds universitets studentkårer:

Studenterna förtjänar en stärkt högskolepedagogik

PEDAGOGIK. För studenter är skickliga och pedagogiska lärare avgörande för att kunna ta del av en högkvalitativ utbildning. Det finns många faktorer som påverkar lärarnas förmåga, men en betydelsefull del är vilka möjligheter som finns för högskolepedagogisk kompetensutveckling och vilket värde som sätts vid pedagogiska meriter. I dagsläget ser Lunds universitets studentkårer (LUS) ett flertal utmaningar inom hanteringen av högskolepedagogik vid Lunds universitet. Det saknas tillräckliga incitament för meritering för lärare, kraven på utbildning av våra lärare är för låga, och hantering av nya pedagogiska utmaningar, såsom inom digitala verktyg, är otillräcklig.

LUS ser att det sker en positiv utveckling

i frågan om högskolepedagogik. Universitetet har genomfört projektet pedagogisk kompetensutveckling och pedagogisk meriteringsväg, som syftar till att förbättra systemen för meritering av lärare, och stärka bedömningarna av pedagogisk kompetens. Detta projekt har LUS medverkat i och varit genomgående positiva till.

SAMTIDIGT FINNS EN ORO kring om det kommer att räcka till. Kommer projektet få det genomslag som krävs för att faktiskt ändra hanteringen av och synen på pedagogiska meriter? Kommer universitet att våga göra nödvändiga satsningar på högskolepedagogiken, exempelvis till följd av den digitala utvecklingen, i dagens ekonomiska

läge? Och räcker det verkligen till att stärka bedömningen av de pedagogiska meriterna för lärare, när grundkraven som ställs är alldeles för låga? Vid Lunds universitet är kravet för att vara behörig lärare fem veckors högskolepedagogisk utbildning, medan SUHF:s rekommendationer är tio veckor. Det är därför svårt att uppleva de aktuella insatserna som tillräckliga, när de grundläggande kraven tydligt signalerar en bristfällig utgångspunkt.

Universitetet behöver göra mer för att nå ut till alla lärare, och säkerställa en grundläggande god pedagogik. LUS anser att de grundläggande kraven på högskolepedagogik behöver höjas och att alla lärare ska genomgå tio veckors högskolepedagogisk

Vicerektor svarar:

Vi tar ett stort steg inom pedagogisk utveckling

PEDAGOGIK. Lunds universitets ledning är överens med LUS att det finns ett stort behov av att uppmärksamma pedagogisk kompetens och att arbeta för att pedagogisk kompetensutveckling och meritering blir en viktig del i lärarnas arbete på Lunds universitet. Det projekt LUS hänvisar till har i slutrapporten gett en rad olika rekommendationer för hur fakulteterna kan arbeta med incitament och för att den pedagogiska utvecklingen ska komma upp på agendan. Det handlar om allt från uppföljning på institutionsnivå, guider i lärarförslagsnämnder till integration i ledarskapsutbildningar av hur man stödjer pedagogisk utveckling. Till skillnad från hur

det ser ut idag ska alla lärare bedömas inom de fyra nivåer som föreslås genom projektet och under sitt arbetsliv stödjas att meritera sig till ytterligare nivå. Det är ett mycket stort steg som Lunds universitet tar i den här frågan och rektorsbeslutet för införande av detta på LU håller som bäst på att förberedas.

I MÅNGA FALL kommer det att handla om att erkänna de kvalifikationer som redan finns hos en stor del av lärarna. Den tid och kraft lärare har lagt ner på utveckling inom utbildning och undervisning ska uppmärksammas och på olika sätt belönas på alla fakulteter. I andra fall kommer de nya rekom-

mendationerna att bli en påtryckning för lärare att arbeta med pedagogisk utveckling när det kommer att följas upp på ett annat sätt än kanske skett tidigare.

Pedagogisk kompetensutveckling kan man arbeta med på många sätt, att gå på kurser är bara ett sätt. Vi behöver erkänna, utveckla och stimulera till de många andra vägar det finns för kompetensutveckling och pedagogisk meritering. Framför allt är det viktigt för läraren att utvecklas genom åren och inte bara ha som regel att alla ska ha tio veckors kurser. Det bästa incitamentet för pedagogisk utveckling är nog att ge möjligheter för lärarna att kvalificera sig på flera

utbildning. Tillräcklig pedagogisk utbildning blir även särskilt viktigt när digitala verktyg utvecklas allt snabbare. Universitetet måste därför säkerställa ett tillräckligt stöd för lärare, och utarbeta strategier för att nå även de lärare som är ovilliga att utveckla sin kompetens.

UPPLEVELSEN AV PEDAGOGIKEN i undervisningen vid Lunds universitet är därmed splittrad. Det finns enastående lärare som lägger stor vikt vid studenternas synpunkter och som eftersträvar en starkare utveckling och uppvärdering av högskolepedagogik. Samtidigt finns fortfarande de som pratar om bördan i att undervisa, eller som inte har intresse av att utveckla sin pedagogik. Att adressera denna problembild är en för viktig fråga för att kunna skjuta på framtiden. Kraven på utbildning för lärare behöver höjas och en uppvärdering av synen på att vara lärare behöver ske – och LUS ställer sig frågande kring om de insatser som nu genomförs verkligen kommer räcka för att uppnå det?

LINNEA LANDEGREN, ORDFÖRANDE LUS
ANTON SILVERBERN, VICE ORDFÖRANDE LUS

olika sätt. Det är också vår uppfattning att ett diversifierat meriteringssystem på ett bättre sätt än kurspoäng säkerställer en pedagogisk kompetens.

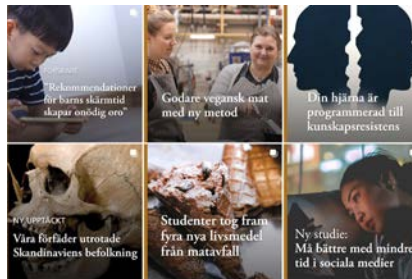
PROJEKTRAPPORTEN bygger på en bred internationell benchmarking och många europeiska universitet arbetar just på det sätt som ramverket innebär: flera meriteringssteg och flera olika sätt att kompetensutveckla sig. Lunds universitet vässar nu också processerna för rekrytering med särskilt fokus på internationella rekryteringar. Pedagogiska karriärvägar måste takta med internationaliseringsarbetet och hur man räknar med pedagogisk kompetens i andra länder.

ANN KRISTIN WALLENGREN,
VICEREKTOR MED ANSVAR FÖR
BLAND ANNAT PEDAGOGISK UTVECKLING

Seminarium om universitetets förlag

Den 29 april anordnar Lund University Press ett seminarium på temat "Why a leading university needs its own Press in turbulent times". Seminariet äger rum i aulan på LUX och börjar klockan 13.

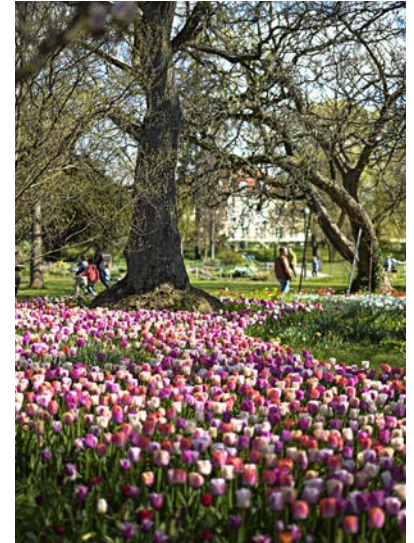
Förlaget Lund University Press startade 2018 och ger ut böcker på engelska, både inbundna och som Open Access. Hittills har utgivningen främst varit kopplad till HT-fakulteterna, men verksamheten ska breddas. På gång är bland annat böcker skrivna av forskare vid de medicinska och konstnärliga fakulteterna.

Forskning på Instagram

Nyheter, tidlösa upptäckter och kanske ett och annat du inte visste förut – följ universitetets forskningskonto på Instagram!

[instagram.com/
lundsuniversitet_forskning](https://www.instagram.com/lundsuniversitet_forskning)

Tulpanfrossa i Botan. FOTO: KENNET RUONA

Hållbart i Botan

Under Hållbarhetsveckan 8–13 april har Botaniska trädgården ett digert program. Genom guidade visningar, utställning och andra aktiviteter utforskas olika aspekter av ämnet hållbarhet och hur vi alla kan hjälpas åt att värna om den biologiska mångfalden.

För program och anmälan se botan.lu.se

disputationer.

För kommande disputationer vid Lunds universitet, se lu.se/lup/disputations

Intensivkurs i danska

24-28 juni 2024

Intensiv språkkurs anpassad för svensktalande. Kursen hålls i Köpenhamn veckan efter midsommar. Anmäl dig i Kompetensportalen!

Läs mer på: cors.lu.se

Centrum för Öresundsstudier

Nitiska och redliga. FOTO: KENNET RUONA

Medarbetare hyllades för nit och redlighet

Medaljer, armbandsur, kristallskålar och konstglas delades ut i Universitetsaulan i början av mars, då medarbetare som varit anställda i 30 år eller 25 år vid pensionering firades i ceremonin "För nit och redlighet i rikets tjänst". I

år var det 58 medarbetare som uppmärksammades. 45 av dem närvarade vid ceremonin som bland annat innehöll välkomsttal av rektor Erik Renström och föreläsning av Gunlög Josefsson, professor i svenska.

Odeum får bidrag för att etablera sig i Brunnsög

Lunds universitets musikcentrum Odeum har beviljats 800 000 kronor av Sparbanksstiftelsen Finn. Pengarna ska användas för att utveckla Odeums verksamhet i Brunnsög, där konsertlokalen Science Village Hall ska stå klar våren 2025. Bland annat planeras en konsertserie med universitetets egna ensembler tillsammans med regionala och nationella gästspel.

Forskarskolan Agenda 2030 har ny koordinator

Markus Gunneflo, docent och forskare vid Juridiska fakulteten, är sedan årsskiftet ny koordinator för Lunds universitets forskarskola Agenda 2030. Han tar över som koordinator efter **Kristina Jönsson**, som har varit med sedan starten för fem år sedan.

Lundaprofessor leder utredning om nationell cancerstrategi

Mef Nilbert, professor i klinisk onkologi vid Lunds universitet och överläkare vid Skånes universitetssjukhus, har av regeringen utsetts till den som ska ta fram förslag på en uppdaterad nationell cancerstrategi. Utredningen ska presenteras i slutet av november i år.

Åtta miljoner till psykologiforskare

Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd, Forte, har beslutat att tilldela **Mats Dahl** och **Sverker Sikström**, båda forskare vid Institutionen för psykologi, ett anslag på 8,2 miljoner kronor. Pengarna ska finansiera det fyraåriga projektet "Förbättrande av socialtjänstens möjligheter att korrekt bedöma vålds allvarlighetsgrad".

VÄLKOMMEN TILL

Crafoord Days 2024

13 MAJ Öppna prisföreläsningar i matematik och astronomi

med Crafoordpristagaren i matematik **Claire Voisin** och Crafoordpristagarna i astronomi **Douglas Gough**, **Jørgen Christensen-Dalsgaard** och **Conny Aerts**

LUX, HELGONAVÄGEN 3, LUND

15 MAJ Matematiksymposium

med Crafoordpristagaren och inbjudna talare

Astronomisymposium

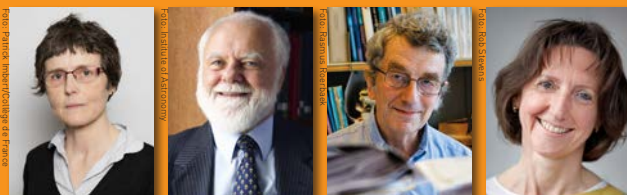
med Crafoordpristagarna och inbjudna talare

KTH, LINDSTEDTSVÄGEN 3, STOCKHOLM

KUNGL. VETENSKAPSAKADEMIEN, LILLA FRESCATIVÄGEN 4 A, STOCKHOLM

CLAIRE VOISIN

DOUGLAS GOUGH

JØRGEN CHRISTENSEN-DALSGAARD

CONNY AERTS

Se alla föreläsningar på www.kva.se

MER INFORMATION OCH ANMÄLAN:
WWW.KVA.SE/EVENEMANG
WWW.CRAFOORDPRIZE.SE

CRAFOORDPRISET UTDELAS I SAMARBETE MELLAN KUNGL. VETENSKAPSAKADEMIEN OCH CRAFOORDSKA STIFTELSEN I LUND. VETENSKAPSAKADEMIEN ANSVARAR FÖR ATT UTSE CRAFOORDPRISTAGARE.

Alzheimerforskare får tio miljoner

Oskar Hansson, professor i neurologi vid Institutionen för kliniska vetenskaper, har efter beslut av Kungliga vetenskapsakademien tilldelats Torsten Söderbergs akademiprofessur i medicin. Med tilldelningen följer ett anslag på tio miljoner kronor under fem år. Pengarna ska användas till fortsatt utveckling av ett blodprov för tidig diagnosticering av Alzheimers sjukdom.

Oskar Hansson.

FOTO: KENNETH RIIONA

Datavetare ny Wallenberg Academy Fellow

Knut och Alice Wallenbergs stiftelse har utsett **Susanna Rezende**, biträdande universitetslektor i datavetenskap vid LTH, till Wallenberg Academy Fellow. Stipendiet inkluderar fem års finansiering. I sin forskning ska hon undersöka var datorers gräns går.

Susanna Rezende.

FOTO: PATRIK LUNDIN

Fem miljoner till forskning om koldioxidinfångning

Léa Lévy, biträdande universitetslektor och forskare i teknisk geologi, får 5,1 miljoner kronor från Marianne och Marcus Wallenbergs stiftelse. Pengarna ska hon använda till att undersöka hur mycket hopp man kan sätta till metoden som fångar in koldioxid direkt från luften som sedan lagras i bergarten basalt.

Språkvetare prisas av Vitterhetsakademien

Niclas Burenhult, docent i allmän språkvetenskap vid Språk- och litteraturcentrum, är en av två mottagare av det Rettigska priset om 250 000 kronor som delas ut av Kungliga Vitterhetsakademien. Akademien lyfter speciellt fram sättet som han har använt nydanande metoder och teknologier för att dokumentera utrotningshotade språk och minoritetsspråk.

Jurist får medel från jubileumsfond

Riksbankens jubileumsfond har tilldelat **Tova Bennet**, biträdande universitetslektor vid Juridiska fakulteten, 851 000 kronor i forskningsmedel. Pengarna ska hon använda till att genomföra projektet "Frikänd efter rättspsykiatrisk undersökning".

Christer Hjort. FOTO: BRITTA COLLBERG

Osså han på sladden

Christer Hjort, legendarisk informationschef och LUM:s meste redaktör, har gått ur tiden.

Christer Hjort kom till Lund för att studera samhällsvetenskapliga ämnen på 1960-talet. Efter bland annat en tjänst som pressombudsman på Lunds Studentkår blev han 1970 informationssekreterare, och sedermera -chef, vid LU samt LUM-redaktör. Redaktörskapet behöll han till mitten av 1990-talet för att därefter fungera som ansvarig utgivare till sin pensionering 2004.

LUM, som då stod för Lunds universitet meddelar, hade startats 1968. Under Christer Hjorts ledning utvecklades LUM från ett rent informationsblad till en journalistisk tidning. Han var tidig med att anställa journalister och satsa på vetenskapsjournalistik.

Som informationschef brann han för den tredje uppgiften och var duktig både på att knyta till sig goda medarbetare och skaffa pengar till möjliga (och omöjliga) projekt.

Christer Hjort värnade alltid om LUM och var under många år den (inte så) hemlige skribenten bakom vinjetten Osså vi på sladden, med finurliga kommentarer om händelser vid LU.

Vi är många som minns Christers aldrig sinande energi och idériedom, goda humör och sällsynt fullbelamrade skrivbord.

Christer Hjort blev 82 år gammal.

PETRA FRANCKE

Vasili Hauryliuk.

Lundaforskare bland Göran Gustafssonpristagare

När Kungliga vetenskapsakademien tillkännagav årets pristagare av Göran Gustafssonpriset fanns Lunds universitet representerat. Det är **Vasili Hauryliuk**, lektor i medicinsk biokemi, som får priset i molekylär biologi "för banbrytande studier av hur proteinsyntes regleras i bakterier". De fem pristagarna får 6,6 miljoner kronor vardera, varav 300 000 kronor är ett personligt pris och resten är ett anslag på tre år.

Hallå Magnus Christiansson...

... extern ledamot i Universitetsstyrelsen i Lund, lektor vid Försvarshögskolan och ofta förekommande i media som expert på säkerhetsfrågor och hotbilden mot Sverige.

FOTO: ANDERS G. WARNE

Vilka är hoten mot Lunds universitet?

– Det är svårt att säga specifikt, men Lund är väldigt tungt på innovationer inom många områden, och alla innovationer är intressanta för växande stormakter, inte minst Kina. Det tillsammans med att universitetet är decentraliserat gör det svårt att ha överblick och det är en extra utmaning.

Vilka hot pratar vi om konkret?

– Ett exempel är att forskare som kommer från länder med auktoritära regimer kan lockas att föra över filer till sina hemländer. Alla måste inse att det är en kapploppning om high tech och know-how, allt används till att skaffa fördelar i internationell politik. Så länge man har ett förspång kan man hålla auktoritära regimer stången.

– Ett annat exempel är så kallade ransomware-attacker som stänger ner verksamheter och bedriver utpressning. Privata intressen smälter ibland samman med statsintressen. Vi har sett att ryska och kinesiska hackergrupper kan samarbeta.

Du är den med störst säkerhetskompetens i styrelsen, hur visar det sig?

– Säkerhetsfrågorna är väldigt breda och kräver helhetssyn. Det här första året har jag lärt mig mycket om hur universitetet fungerar. Jag har haft flera dragningar för styrelsen och jag uppfattar att alla är intresserade.

Kan du beskriva säkerhetsnivån vid universitetet?

– Hmm... då säger jag tillfredsställande, men under utveckling. Det finns system och processer på plats, men mycket av säkerhetsarbetet handlar om att alla anställda måste vara medvetna om hoten och inse allvaret. Den medvetenheten och säkerhetskulturen måste utvecklas och bli bättre och det är på gång.

Vilka är de mest akuta säkerhetsbristerna enligt dig?

– De flesta säkerhetsområden behöver se över vad som kan vara helt tillgängligt. Vissa behöver bygga upp olika restriktioner i systemen. Man måste också se över

vilka som ska ha tillträde till olika delar av universitetet. Det är det mest akuta som jag ser det.

Hur bidrar styrelsen till att höja säkerheten i den operativa verksamheten?

– Styrelsen arbetar med styrdokument, policyer och strategier och det gäller att vi får in det vi vill i dessa. Resultatet ser vi när olika delprojekt redovisas, till exempel uppbyggnaden av campus, eller i verksamhetsberättelsen. Tittar man på nyckeltalen så ser man vad som behöver förstärkas.

Vad vill du lyfta som det viktigaste att tänka på kring säkerhet på universitetet?

– Sverige ingår i en globalt försämrad säkerhetspolitisk situation. Innovationerna vid universitet är en nyckel i kampen mellan stormakterna. Det gäller att alla inser att det de arbetar med kan vara av intresse för, och exploateras av, illasinnade krafter.